ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓު

[2021] SC 42

2020/SC-A/35

ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތް

ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ސިވިލް އޭވިއޭޝަން) ވ. ދިބާގާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް

ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް

ފަނޑިޔާރު ޢާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދު

ފަނޑިޔާރު ޑރ. އަޒްމިރަލްދާ ޒާހިރު

ފަނޑިޔާރު ޑރ. މުޙައްމަދު އިބްރާހީމް

ނިމުނު ތާރީޚު

07 އޭޕްރީލް 2021

އަލުން ބެލުމުން މައްސަލަ

2018/SC-A/46

މައްސަލަ ހުށަހެޅި ފަރާތް

ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް
އެންޑް ސިވިލް އޭވިއޭޝަން)

ޤާނޫނީ ވަކީލު: ސީނިއަރ ސްޓޭޓް ކައުންސެލް
އަލްއުސްތާޛު ހައްވާ ސަނާ، ސީނިއަރ ސްޓޭޓް
އެޓަރނީ އަލްއުސްތާޛު އަލީ ޝުހައިލް މުހައްމަދު،
ސީނިއަރ ސްޓޭޓް އެޓަރނީ އަލްއުސްތާޛު އަހްމަދު
ނަޝާތު

މައްސަލަ ރައްދުވާ ފަރާތް

ދިރާގު އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް
(ރަޖިސްޓްރީ ނަންބަރު (C-0087/2010)

ޤާނޫނީ ވަކީލު: އަލްއުސްތާޛު
މުހައްމަދު ފައިސަލް، ސިތާރާވާދީ، މ. މުލައް
އަލްއުސްތާޛު މުހައްމަދު ހަމީދު، އެރްބާސޯ، ސ. ފޭދޫ

މަދަނީ - ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުން މުރާޖަޢާކުރުން - އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫރާ ސަބަބު - އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ މުއްދަތު
- އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު - ޙުސްނުއްނިޔާ - ފައިނަލިޓީ އޮފް ޖަޖްމަންޓް

بسم الله الرحمن الرحيم

ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ސިވިލް އޭވިއޭޝަން) ވ. ދިޕާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް

[2021] SC 42

ފަނޑިޔާރު އާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދުގެ ރައުޔު (ފަނޑިޔާރު ޑރ. އަޒްމިރަލްދާ ޒާހިރު އަދި ފަނޑިޔާރު ޑރ. މުޙައްމަދު އިބްރާހީމް ތާއީދު ކުރައްވާފައި)

ތަޢާރުފު

1. މިއީ، ދިޕާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) [ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/46 ޤަޟިއްޔާ] (މީގެފަހުން "ދިޕާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)") ގެ ޙުކުމް މުރާޖަޢާކޮށް ދިނުމަށް އެދި ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ސިވިލް އޭވިއޭޝަން) ގެ ފަރާތުން (މީގެފަހުން "ދައުލަތް") ގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުއްވުމުން ބެލެވުނު މައްސަލައެކެވެ. މި މައްސަލަ ރައްދުވާ ފަރާތަކީ ދިޕާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް (ރަޖިސްޓްރީ ނަންބަރު C-0087/2010) (މީގެފަހުން "ދިޕާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓް") އެވެ.

މައްސަލައިގެ ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތް

2. 01 ފެބުރުއަރީ 2010 ގައި، ދިޕާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓްއާއި މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ކޮމިއުނިކޭޝަންއާ ދެމެދު އުތުރު ޕްރޮވިންސް (ނ، ރ، ބ އަދި ޅ އަތޮޅު) ގެ ދަތުރުފަތުރުގެ ޚިދުމަތްތައް ދިނުމުގެ އެއްބަސްވުމެއްގައި ސޮއިކުރެވުނެވެ.

3. މި އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ކޮމިއުނިކޭޝަނުން އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމުތައް އަދާނުކުރުން، 30 މެއި 2013 ގައި އެއްބަސްވުން ބާތިލުކޮށްފައިވަނީ ޤާނޫނާ ޚިލާފަށް ކަމަށް ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށާއި މި އެއްބަސްވުން ބާތިލުކުރުމުގެ ސަބަބުން ދިރާގު އިންވެސްޓްމަންޓަށް ލިބުނު -/2,410,343,581ރ. (ދެބިލިއަން ހަތަރުސަތޭކަދިހަ މިލިއަން ތިންސަތޭކަ ސާޅީސް ތިން ހާސް ފަސްސަތޭކަ އަށްޑިހަ އެއް ރުފިޔާ) ގެ މާލީ ގެއްލުން އެދި އެއްފަހަރާ ނަގައިދިނުމަށް އެދި ދިރާގު އިންވެސްޓްމަންޓުން މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ކޮމިއުނިކޭޝަނަށް ދިވެހި ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ސިވިލް ކޯޓުގައި ދައުވާކޮށްފައިވާއެވެ. އެ މައްސަލަ ބަލާފައިވަނީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ދަޢުވާއިންނެވެ.

ސިވިލް ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމި ގޮތް

4. ސިވިލް ކޯޓުން އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ދަޢުވާ ނިންމާފައިވަނީ ދައުލަތުން ދިރާގު އިންވެސްޓްމަންޓަށް އެކު ޖުމްލަ 348,995,154.60ރ. (ތިންސަތޭކަ ސާޅީސް އަށްމިލިއަން ނުވަސަތޭކަ ނުވަދިހަފަސްހާސް އެއްސަތޭކަ ފަންސާސްހަތަރު ރުފިޔާ ފަސްދޮޅަސް ލާރި) ދައްކަންޖެހޭ ކަމަށާއި، 23 އޮކްޓޫބަރު 2014 އިން ފެށިގެން މީލާދީ 6 (ހައެއް) މަސްދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެ ފައިސާ ދައްކާ ހަވާލުކުރުމަށް މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ކޮމިއުނިކޭޝަންގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއި ހަވާލުވެހުރި ދައުލަތުގެ މުއައްސަސާގެ މައްޗަށް އަންގައި ޙުކުމްކޮށްފައެވެ.

5. ސިވިލް ކޯޓުން ބަޔާންވެދިޔަ ފަދައިން މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ އަންނަނިވި ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެންކަން އެ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓުން ބެލުމުން އެނގެއެވެ.

-5.1 ދެފަރާތުގެ މެދުގައި ވެފައިވާ އެއްބަސްވުމުގެ 6.32 ވަނަ މާއްދާގައި، އެއްބަސްވުން ބާތިލުކުރެވޭނަމަ ދިރާގު އިންވެސްޓްމަންޓުން ދުވަންގެންނާ ދަރަނިތަކުގެ މުޅި ހަރަދުތަކާއި ނުވަތަ ހަރަދުވި ދުވަންގެންނާ ސަރަހައްދުގެ ބޭސް ބަދަލަކަށް ވިދިވިދިގެން 5 (ފަހެއް)

ދުވަސްވަންދެން ނުވަތަ އެއަށް ވުރެ ގިނަ ދުވަސްވަންދެން ހިދުމަތް މެދު ކެނޑުމުންކަން އެނގެން އޮތުމުންނާއި، 28 މެއި 2013 ވަނަ ދުވަހު ބ.ފުޅަދޫއާއި ފެހެންދޫގެ ފެރީގެ ހިދުމަތް މެދުކެނޑިފައިވާތީ، އެ ދެ ރަށުގެ ހިދުމަތް ކުރިއަށް ގެންގޮސްގެން މެނުވީ އެ ސަރަހައްދުގެ ފެރީގެ ހިދުމަތް ފުރިހަމަވީ ކަމަށް ބެލެވެން ނެތުމުން، ވީއެންމެ އަވަހަކަށް ހިދުމަތް ފަށައިދިނުމަށް އެދި މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ކޮމިއުނިކޭޝަންސް 29 މެއި 2013 ގައި ސިޓީ ފޮނުއްވުމަށްފަހު، 30 މެއި 2013 ގައި އެއްބަސްވުން ބާޠިލްކޮށްފައިވުމުން، ހިދުމަތް މެދުކެނޑުމުން ދުވަހާ އެއްބަސްވުން ބާޠިލުކުރަން ދަތުރަކުން އެންގި ދުވަހާއި ދެމެދަށް 5 (ފަހެއް) ދުވަސްވެފައި ނުވާކަން އެނގޭތީ، އެއްބަސްވުން ބާޠިލުކުރެވުނީ އިސްވެ ބުނެވުނު މާއްދާއާ ހިލާފަށްކަން؛

-5.2 ކޮންޓްރެކްޓެއްގެ އިލްތިޒާމުތައް އެ ކޮންޓްރެކްޓްގެ އެއްފަރާތުން ތަންފީޒުނުކުރާ ހިނދަކު، އަނެއްފަރާތުގެ އިލްތިޒާމުތައް ތަންފީޒުނުކޮށް ހުއްޓުވައި ބާއްވުން (Exception non adimpleti contractus) ހުއްދަވެގެންވާ ނަމަވެސް، އެފަދައިން ކޮންޓްރެކްޓެއްގެ އިލްތިޒާމުތައް ހުއްޓުވައި ބާއްވުމުގެ ސައްކަން ވަޒަންކޮށް ތަޢްރީފުކުރުމުގެ ބާރު ކަމާބެހޭ ކޮޅަށް އަބަދުވެސް ބިނާވެގެންވާކަން މަދަން ކޮންޓްރެކްޓާ ބޭނީ އާއްމު އުސޫލުތަކަށް ބެލުމުން އެނގެން އޮންނަކަން؛

-5.3 މި މައްސަލައަކީ އިދާރީ އެއްބަސްވުމަކާއި ނުވަތަ ހިދުމަތަކާއި ގުޅިގެން އުފެދިފައިވާ ހިޔާފައްގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައެއް ނުކުރުމުގައިވާތީ، މި މައްސަލައަށް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2012/SC-A/26 ޤަޟިއްޔާ [ނަކްސޯބިޓް ލިމިޓެޑް (ޕްރައިވެޓް) ވ. އެންޓި-ކޮރަޕްޝަން ކޮމިޝަން] ގެ ސަރީޙަ ނިމުންގޮތުގެ ޤާނޫނުގައިވެސް ނުކުތާތަކުގެ (އ) ތަޢްރީފުކުރެއްވުން ކަމަށާއި، ދެފަރާތުގެ އެކަނި އަދައްވަ

އިންތިޚާބުގައި އެއްބަސްވުން ނިމުމަކަށް ގެނައުމުގެ ބާރު ޤާނޫނީގޮތުން ދައުލަތަށް ލިބިގެންވާކަމަށް ބަޔާން އެއްވެސް ހަމައެއް ނެތްކަން؛

-5.4 އެއްބަސްވުމާއި ގުޅިގެން ދައުލަތުން އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމްތަކުގެ މުޅި ޖަދުވަލަކީ ރިކުއެސްޓް ފޯ ޕްރޮޕޯސަލް (އާރް.އެފް.ޕީ) އާއި އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ މަތިން ރިސޯޓު ތަރައްޤީ ކުރުމަށާއި ފެރީޓާމިނަލް / ގެސްޓްހައުސް އެޅުމަށް ހަވާލުކުރަންޖެހޭ ބިންތައް ހަވާލުކުރުން ކަމަށްވާއިރު، ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓާ ހަވާލުކުރަންޖެހޭ 47 (ސާޅީސް ހަތެއް) ބިމުގެ ތެރެއިން ޖުމްލަ 26 (ސައްބީސް) ރަޖިސްޓްރީ ހަވާލުކުރިކަމަށް ދައުލަތުން ބުނާބުނުން ތަޢުނުކާރު ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓްގެ ފަރާތުން ކުރި ދިފާޢީ ދަޢުވާ ދައުލަތަށް ސާބިތުކޮށްދިނުމަކީ [illegible] ފަރާތުން ދަޢުވާގެ ދިފާޢުގައި ކުރާ ދިފާޢީ ދަޢުވާ ސާބިތުކުރުމުގައި އެ ފަރާތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތެއް ކަމާއި، އެހެންކަމުން ދަޢުވާއެއްގައި [illegible] ސާބިތުކުރުމުގެ ޒިންމާ އުފުލަންޖެހޭ ފަރާތަކީ އެ [illegible] 2013/SC-A/23 ގެ ޤަޟިއްޔާ [[illegible] ވ. [illegible] ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް] ގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ މަބްދައުން ރިޢާޔަތްކުރުމުން، އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ހަވާލުކުރަންޖެހޭ 47 (ސާޅީސް ހަތެއް) ބިމުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބިމެއް ހަވާލުކޮށްފައިވާކަން އެނގެން ނެތްކަން؛

-5.5 އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ދައުލަތުގެ މައްޗަށް އަދާކުރުމަށް ލާޒިމުވާ އަސާސީ އިލްތިޒާމެއް ފުރިހަމަ ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓަށް ލިބިފައިވާ މާލީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި، ކޮންޓްރެކްޓްގެ ޤާނޫނުގެ 23 ވަނަ މާއްދާއަށް ރިޢާޔަތްކޮށް [illegible] ބަދަލުގެ [illegible]

ހިސާބުތަކެއް ކަމާއި، އަދި މި ހިސާބުތަކީ ދައުލަތުންވެސް ބަލައިގެންފައިވާ ހިސާބުތަކެއްކަން އެނގެން އޮންނަކަމާއި، ސީދާ ގެއްލުމާއި ނުސީދާ ގެއްލުމުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ އަދަދު ތަކީ ދިރާގު އިންވެސްޓްމަންޓަށް ލިބޭނެ ފައިދާތަކެއްކަން އެ ފާރމް އިން ހެދިފައިވާކަން؛ އަދި

-5.6 ދިރާގު އިންވެސްޓްމަންޓްގެ ފަރާތުން ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ނަގައިދިނުމަށް އުފެދިފައިވަނީ -/2,410,343,581ރ (ދެބިލިއަން ހަތަރުސަތޭކަދިހަ މިލިއަން ތިންސަތޭކަ ސާޅީސް ތިން ހާސް ފަސްސަތޭކަ އަށްޑިހަ އެއް ރުފިޔާ) ކަމުގައިވާއިރު، އެ ހިސާބުތަކީ މުސްތަޤްބަލުގައި ލިބޭނެކަމަށް ލަފާކުރާ ފައިދާގެ ހިސާބުތަކާއި، މި ހިސާބުތަކުގެ ތައްޔާރު ކުރެވުނުއިރު ހުރި އަގުން މިންކުރާއިރު، ހިސާބުތަކުގެ ތައްޔާރުކުރެވުނުއިރު ހުރި އަގު (ނެޓް ޕްރެޒެންޓް ވެލިއު) އަކީ 6,979,903/92ރ. (ހަމިލިއަން ނުވަސަތޭކަ ހަތްދިހަނުވަ ހާސް ނުވަސަތޭކަ ތިނެއް ރުފިޔާ ނުވަދިހަ ދެ ލާރި) ކަމާއި މި އަދަދު އެއްބަސްވުމުގެ މުއްދަތު ކަމުގައިވާ 50 (ފަންސާސް) އަހަރަށް ބަހާލުމުން އަހަރު 348,995,154/60ރ. (ތިންސަތޭކަ ސާޅީސް އަށްމިލިއަން ނުވަސަތޭކަ ނުވަދިހަފަސްހާސް ސަތޭކަ ފަންސާސްހަތަރު ރުފިޔާ ފަސްދޮޅަސް ލާރި) އަކީ، ހިސާބުކުރުމުގައި ބޭނުންކޮށްފައިވާ ޑިސްކައުންޓް ރޭޓަކީ "ވެއިޓެޑް އެވްރެޖް ކޯސްޓް އޮފް ކެޕިޓަލް" އަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުން، ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ދިރާގު އިންވެސްޓްމަންޓަށް ދޭންޖެހޭ ބަދަލުގެ މިންވަރުކަން.

ހައިކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމި ގޮތް

6. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާގެ ނިންމުން ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން އެ މައްސަލަ ބަލާފައިވަނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު

2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާއިންނެވެ. އެ ޤަޟިއްޔާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި ކުރިއަށް ދިޔައިރު، މި މައްސަލައަކީ އިސްތިއުނާފުގެ މުއްދަތު ފަހަނައަޅައި ދިޔަ ފަހުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ބަލައިގަންނަވާ މައްސަލައެއް ކަމުގައިވާތީ، މައްސަލަ ހައިކޯޓަށް ބަލައިގަންނަވާކަމަށް ބުން ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓުގެ ފަރާތުން އިޢުތިރާޟު ނުކުތާއެއް ނަގާފައިވެއެވެ. މި ނުކުތާއާ ގުޅިގެން ހައިކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ ހައިކޯޓުގެ ޤަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ބަލާއިރު، "އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ" ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ވަކި ބާވަތެއްކަން ނުވަތަ ވަކި ކަންތައްތަކެއްކަން މުޢައްޔަންކޮށްފައި ނުވުމުން، އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ލަސްވުން ސަބަބަކީ "އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ" ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ހައިކޯޓަށް ޤަބޫލުކުރެވޭނަމަ، އެ އިސްތިސްނާއެއްގެ ހައިކޯޓަށް ބަލައިގަނެވޭނެކަމަށް ކަމުން، މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށެވެ.

7. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ޙުކުމްކޮށްފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމުގައި އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވެގެން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގައި ބަލަންޖެހޭ އަސާސީ ކަންތައްތަކަށް ބެލުއްވުމުން، އަދި އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވިކަން ސާބިތުކުރުމުގައި ނުލައި، އަދި އަސްލު ދަޢުވާގައި ބަޔާން ނުހުރި، މުސްތަޤްބަލުގައި ލިބޭނެ ގެއްލުމުގެ ބަދަލެއް ކަމުގައިވާތީ، އެ ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމް، ހައިކޯޓުގައި މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާޤުން ބާޠިލްކުރެއެވެ.

8. ހައިކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމަވާފައިވަނީ އަންނަނިވި ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެންކަން، އެ މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިންމެވުމުގެ ރިޕޯޓު ބެލުމުން އެނގެއެވެ.

8.1- ހައިކޯޓުގެ ޤަވާއިދުގައި އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ކަންކަމަކީ ކޮބައިކަން ބަޔާންކޮށްފައިނުވާއިރު، ޤާނޫނު ނުވަތަ ޤަވާއިދުގެ ނައްސުގައި ވަކި ދާއިރާއަކާ ނުބެހޭ ބިނާކޮށްފައި ނުވަތަ ޚާއްޞަ ކަންކަން ބަޔާންކޮށްދީފައި ނުވާއިރު، އެންމެ ބަސް ދަޢުވާ ބޭނުން ކުރާ ގައިޑްލައިން، އެ އެންމެ ބަސްކަމުގެ މަތީ އެ ގާއިބަ ކަންކަމުގެ ތަރައްޤީ ކުރުމަށް

(ejusdem generis) އިސްވެބުނެވުނު ގަވާއިދުގެ ނައްޞު ތަރުޖަމާކުރުމުގައި ބޭނުން ނުކުރެވޭނެކަމަށާއި، އަމިއްލަ ކަންކަމާ އެއްފަދަ ކުރާނެ ކަންކަމެއް އެ ނައްޞުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައި ނެތްކަމާއި، އާންމުގޮތެއްގައި އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ކަންކަމުގެތެރޭގައި، ކުރިން އުންމީދު ކުރެވިފައިނުވާ ބާރެއް / ޙާލަތެއް (force majeure) ކުރިމަތިވުން ހިމެނޭކަމާއި، މިފަދަ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި، ގުދުރަތީ ކާރިސާތައް (act of God)، އިންސާނާގެ އަމަލުން ކުރިމަތިވާ ކަންކަން (act of man) އަދި ޤާނޫނު ހަދާ ފަރާތުން ފާސްކުރާ ޤާނޫނެއްގެ ސަބަބުން ކުރިމަތިވާ ކަންކަން (act of legislature) ހިމެނޭކަމާއި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2014/SC-A/14 ޤަޟިއްޔާ [އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. މުޙައްމަދު ޝަރީފް] ގެ އަލީގައި "އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ" ކަންކަމުގެ ގޮތުގައި، އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ކަންކަމަކީ "އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ" ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަންތައްތަކެއް ކަމާއިމެދު ދެބަހެއް ނެތްކަމާއި، ނަމަވެސް ހައިކޯޓު ޤަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގައި "އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ" ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ވަކި ކަންތައްތަކެއް މަޙްދޫދުކޮށްފައި ނެތުމުން، އެފަދަ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާ ކަމަކީ ޤަބޫލުކުރެވޭ މަޢުޤޫލު ސަބަބެއްނަމަ، ޤާނޫނުން ލިބިދީފައިވާ އިޚްތިޔާރުގެ ބޭނުން ކުރެވިދާނެކަމާއި، މިގޮތުން މި މައްސަލައަކީ ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުން ބަލައިގެން ކުރިއަށް ގެންދަން ނިންމާފައިވާ މައްސަލައެއްކަން؛

8.2- ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުން މައްސަލައިގެ ވަޤާއިޢުތައް ދެނެގަތުމުގައި ކަންކޮށްފައިވަނީ ފާޅުކަން ބޮޑުގޮތެއްގައި ގޯސްކޮށް ކަމަށް ފެންނަން އޮތްނަމަ، ފުރަތަމަ މަރުޙަލާގެ ކޯޓުން ހޯދާފައިވާ ވަޤާއިޢުގެ ތެރެއިން އިސްތިއުނާފީ ކޯޓަށް ވަދެވޭނެކަން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2013/SC-A/36 [އަބްދުﷲ އާނިޝް އަދި އެހެން ފަރާތްތައް ވ. ކޯރައެން ކޮމްޕެނީ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް] އާއި، 2013/SC-A/37 [އަބްދުﷲ ޝަރީފް ވ.

ކްރައުން ކޮމްޕެނީ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް]، އަދި 2015/SC-A/27 ޤަޟިއްޔާ [ސްޓޭޓް ބޭންކް އޮފް އިންޑިއާ ވ. އަޙްމަދު ޝަރީފު] އަށް ބެލުމުން އެނގޭތީ މި މައްސަލައިގެ ވަޤާއިޢުތަށް ހައިކޯޓުން ބެލުނުކަމަށް އެނގޭކަމަށް؛

-8.3 ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ލިޔެކިޔުމުން އެނގޭގޮތުގައި، ދަތުރުފަތުރުގެ ޚިދުމަތްތައް ފޯރުކޮށްދިނުމުގައި ހަމައެކަނި ބ.ފުޅަދޫ އާ ފެހެންދޫއާ ދެމެދު ދުއްވާކަމާއި، ދަތުރުފަތުރުގެ ޚިދުމަތް ދިގު މުއްދަތަކަށް ބ.އަތޮޅުގެ ފަތުރުވެރިން ރިސޯޓުތަކާއި، އެކަމަކީ ތަކުރާރުވަމުން އަންނަ ކަމެއްކަމަށްވެސް އެނގެން ނެތްކަމާއި، އުޅުނު ޕްރޮވިންސްގައި އ ކޮންޕެނީން ދެމުންދަނީ "ވަގުތީ ހިދުމަތް" އެއްކަން 26 މެއި 2013 ގައި ދިރާގާ އިންވެސްޓްމަންޓުން ފޮނުވި ސިޓީން ސާފުކޮށް އެނގެން އޮންނަކަމާއި، އެގޮތުން ނ، ރ، ބ އަދި ވ، މި ކޮންމެ އަތޮޅަކަށް އޮންނަނީ 1 (އެކެއް) ދޯނި ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާތީ، މި އަދަދަކީ އެއްބަސްވުމުގައި ބަޔާންކުރާ "އެސެންޝަލް ފެރީ" ސަރވިސް ކޮރިޑޯރ މިންވަރަށްވުރެވެސް މަދު އަދަދެއްކަން އެނގޭކަން؛

-8.4 އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން "ވަގުތީ ހިދުމަތް" ދޭންޖެހޭނީ ފުރަތަމަ 03 (ތިނެއް) މަސްދުވަހުގައި ކަމާއި، އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން 26 މެއި 2013 ގައި އަނެއްކާވެސް "ވަގުތީ ހިދުމަތް" ދޭން ފަށާ ކަމަށް ދިރާގާ އިންވެސްޓްމަންޓުން ބަޔާންކުރަމުންވެސް އެއްބަސްވުމުގައި ޚިލާފުވުމެއް ނޫންކަން؛

-8.5 ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާތަކުގައި Exceptio non adimpleti contractus (އެކްސެޕްޝިއޯ ނޮން އެޑިމްޕްލިޓި ކޮންޓްރެކްޓަސް) މި ޤާއިދާ މި މައްސަލައަށް ތަޠުބީޤުކޮށްފައިވާ ރަނގަޅު ނޫންކަން؛

-8.6 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުމުގައި ދީ ފަރާތުގެ ބުރުގައިވާ އެއްބަސްވުމަކީ ވިޔަފާރީގެ އުޖޫރަކުން ޚިދުމަތް ދިނުމާއި ޚިދުމަތް ލިބިގަތުމުގެ އެއްބަސްވުމެއްކަމަށް ބަޔާންކޮށް، ޚިދުމަތްދޭ ފަރާތަށް ގެއްލުން ކުރިމަތި ނުވާނޭ ފަދައަކުން އެފަދަ ތަންތަނުގެ ނަފާ ލިބިގަނެވޭނެ ގޮތް ހަމަޖެހިފައިނުވާނަމަވެސް ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ލާޒިމް ކަމުގައިކުރުމުގައި ބަޔާންކޮށް ނިންމާފައިވުމަކީ ދީ ފަރާތުގެ ބުރުގައި އެހެން އެއްބަސްވުމަކީ ވިޔަފާރި ނުވަތަ އިދާރީ އެއްބަސްވުމެއްކަން ނުވަތަ ޤާނޫނުތަކުން ދޭން ނުގެން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ކުރުމަކަށްވާތީ، އެއީ ޝަރީޢަތުގެ ނިންމުމެއް ނޫންކަން؛ އަދި

-8.7 މި ދަޢުވާގައި އެއްބަސްވުން ބާޠިލުކުރުމުގެ ސަބަބުން ދިޔާޒާ އިންވެސްޓްމަންޓަށް ލިބުން ސިޓީ މާލޭ ގެއްލުމުގެ ބަދަލެއް ނަގައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ދަޢުވާއާއި ކަމުގައިވާއިރު، އެ ގެއްލުންތަކުގެ ތެރޭގައި ޕްރޮފިޓް ޝެއާރިން ސިސްޓަމްގެ ދަށުން ލިބެންހުރި، މުސްތަޤްބަލުގައި ލިބޭން ހުރި މަންފާ ދަތިވާތީ ނަގާދީފައިވާ ބަދަލެއް، އެއްބަސްވުމާ ހިލާފުވެގެން ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގައި ބަދަލުދިނީ އަސާސީ ކަންތައްތަކަށް ބެލުމެއްނެތި، އަދި އެއްބަސްވުމާ ހިލާފުވެގެން ސަބަބުތަކުން ނުވަތަ އަސްލު ދަޢުވާގައި ބަޔާންކުރާ ގެއްލުމުގެ ބަދަލު ލިބިދިނުމަކަށް.

ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި ކުރި އިސްތިއުނާފު

.9 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާގެ ނިންމުން ދިޔާޒާ އިންވެސްޓްމަންޓުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން އެ މައްސަލަ، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/46 ޤަޟިއްޔާ [ދިޔާޒާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)] އިން ބަލާފައިވެއެވެ.

.10 އެ ޤަޟިއްޔާގައި މައްސަލަ ބެލި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާޤުން ޙުކުމްކޮށްފައިވަނީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް [illegible]

ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ފާއިތުވެ ދިޔަތަނުން، އެ މައްސަލަ ހައިކޯޓަށް ބަލައިގަތުން، ދަސްތޫރީގޮތުން އެ ޤަޟިއްޔާގެ ފައިސަލާކޮށްފައިވަނީ އިސްތިޤްރާރުވެފައި އިޖުރާއީ އުސޫލުތަކާއި، ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ހަމަތަކާ އެއްގޮތަށް ކަމުގައި ނުވާތީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާ ބާތިލްކޮށްފެވެ.

11. ދީބާޖ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ސަރުކާރު (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން އިސްތިއުނާފު ބަލައިގެން ނިންމާފައިވާ އަންނަނިވި ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްކަން، އެ ޤަޟިއްޔާގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓުން އެނގެން އޮތެވެ.

11.1- ކޯޓުތަކާއި ޓްރައިބިއުނަލްތަކުގެ ހުކުމްތަކާއި އަމުރުތަކާއި އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު މިޖަމާޢަތުގެ އެންމެހައި [illegible] ޤާނޫނީގޮތުން [illegible] ކުރެވިފައިވާ ދަށު މަރުޙަލާގެ ކޯޓުގެ ހުކުމް އިއްވާ ދުވަހުން ފެށިގެން ކަނޑައެޅިގެންވާ ވަކި މުއްދަތެއް ފާއިތުވުމުގެ ކުރިން އެ ޙައްޤުގެ ބޭނުންހިފުން [illegible] އުސޫލުކަމާއި، މިގޮތުން ކޯޓުތަކުންނާއި ޓްރައިބިއުނަލްތަކުން ނިންމާ މައްސަލަތަކުގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުކުމްތަކުގެ މުއްދަތު މިޖަމާޢަތުގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލު [illegible] ވަޒަންކުރުމަށްފަހު ކަމެއް؛ ފުރަތަމަ ކަމަކީ [illegible] އެކަށީގެންވާ މުއްދަތެއްގެ ތެރޭގައި ކޯޓުތަކުގައި [illegible] [illegible] މައްސަލަތަކުގެ ނިމުން [illegible] ސާބިތުކަމާއި އިސްތިޤްރާރުކަން [illegible] [illegible]، އަދި ދެވަނަ ކަމަކީ [illegible] ފުރަތަމަ ދަރަޖައިގެ ކޯޓުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދަލީލުތައް ހުށަހެޅުމާއި، މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތައް (facts) ތަޙުޤީޤުކުރުމުގައި، ޤާނޫނު ތަތްބީޤުކުރުމުގައި، ޤާނޫނު ތަފްސީރުކުރުމުގައި ހެކިތަކުގެ [illegible] [illegible] އިސްތިޤްރާރުކުރުމުގެ ފުރުސަތު ދިނުމުގެ ގޮތުން ފުރަތަމަ ދަރަޖައިގެ ކޯޓު ނިންމުން

އިސްތިއުނާފީ ކޯޓެއްގެ ކުރިމަތީގައި ޤަބޫލުކޮށް އަލުން ބެލުމުގެ ފުރުޞަތު ޚަޞްމުންނަށް ހުޅުވާލުމުގެ ޟަރޫރަތްތެރިކަމާއި، މިޒަމާނުގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމްތަކުގައި އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ކަނޑައެޅިފައިވަނީ މި ދެކަމުގެ ވަޒަންކޮށްގެން ކަމާއި، ޚާއްޞަ ޤާނޫނަކުން އެހެންގޮތަކަށް ކަނޑައަޅާ އެންމެހާ ޙާލަތްތަކުގައި އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތަކީ ކަމާބެހޭ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގައި އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ އާންމު މުއްދަތެކަން؛

-11.2 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާ އެ ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ 23 އޮކްޓޫބަރު 2014 ގައި ކަމުގައިވާތީ، އެ ޤަޟިއްޔާ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމުގައި ޢަމަލުކުރަންވާނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ[1] 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާ އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ މަތިންކަމާއި، އެގޮތުން އެ ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ އެންމެ ފަހުގެ ތާރީޚަކީ 12 މާރިޗު 2015 ކަން؛

-11.3 ބަލަމުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ނުކުރެވުނު ބައެއް ސަބަބުތައް ފުރަގަސްކޮށް، އެ ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދައުލަތަށް ލިބެން ހުރި އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ހައިކޯޓަށް ސިޓީ[2] ފޮނުވާފައިވަނީ 17 ޖުލައި 2015 ގައި ކަމާއި، އެ މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވަނީ 22 ޖުލައި 2015 ގައިކަން؛

-11.4 އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ފަދަ ސަބަބެއް ދިމާވެފައިވާކަން ކަނޑައެޅުމުގެ އިޚްތިޔާރީ ބާރު ހައިކޯޓަށް ލިބިއްޖެ ނަމަވެސް، އެކަން ކުރަންވާނީ ޤާނޫނީ މިންގަނޑު ފަހުމުކުރާ ސައްޙަ އަސާސްތަކުގެ މަތިން ބިނާކޮށްގެންކަން؛

---

[1] ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު)

[2] އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 32-B/95/2015/38 ސިޓީ (17 ޖުލައި 2015)

-11.5 އިސްތިއުނާފުގެ މުއްދަތުތެރޭގައި މައްސަލަ ހުށަނޭޅުނުކަމަށް ބުނެ އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ފޮނުވާފައިވާ ސިޓީގައި މައިގަނޑު ދެ ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށްފައިވާކަމާއި، ފުރަތަމަ ސަބަބަކީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ބުނެވުނު ޤަޟިއްޔާގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ނުލިބި ލަސްވެފައިވުމުންކަމާއި، ދެވަނަ ސަބަބަކީ ބުނެވުނު އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ކަންކަން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް މައްސަލަ ހަވާލުކޮށްފައިވާ އެ އޮފީހުގެ ވަކީލަށް އިރުޝާދު ދިޔައި ވީނަމަވެސް، އެ ވަކީލުގެ އިހުމާލުން، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވެގެންދިޔައިރުވެސް މި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކޮށްފައި ނުވެވުނުކަން؛

-11.6 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާ އެ ކޯޓުން ނިންމާފައިވަނީ 23 އޮކްޓޫބަރު 2014 ގައި ކަމުގައިވާއިރު، އެ ޤަޟިއްޔާ ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް 05 ފެބްރުއަރީ 2015 ގައި ލިބިފައިވާކަމާއި، އެ ތާރީޚަކީ ބުނެވުނު ސިވިލް ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅަންޖެހޭ މުއްދަތު ފާއިތުވުމުގެ 01 (އެކެއް) މަސް ދުވަހަށްވުރެ ކުރިން ކަމާއެކަން؛

-11.7 އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ވަކީލުގެ އިހުމާލުން އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމަށް ލަސްވުމުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި އެ ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރެވިފައި ނުވުމަކީ، އޭގެ ޙާލުގައި އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި އިސްތިއުނާފު ނުކޮށް ލަސްކުރުމަށް އޮތް މަޤްބޫލު އުޒުރެއް ނެތްކަމާއި، އެހެނީ އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ވަކީލުންނަކީ ސީދާ އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ ބެލުމާއި އިރުޝާދުގެ ދަށުން މަސައްކަތްކުރާ އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ ފުރިހަމަ އޮތޯރިޓީ އެ ބައެއްގެ މައްޗަށް ހިނގާ އަދި އެޓަރނީ ޖެނެރަލްއަށް ޖަވާބުދާރީވާންޖެހޭ ބައެއް ކަމުގައިވާތީ، އެ ފަރާތްތަކުގެ އިހުމާލުން މައްސަލަ އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުން ލަސްވުމަކީ އެޓަރނީ ޖެނެރަލްއަށް ބާރު

ނުފޯރާ ސަބަބެއްކަމަށް ބަލަންޖެހޭ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އެއްވެސް އަސާސެއް ނެތްކަން؛

އަދި

11.8- އިސްވެދިޔަ ސަބަބުތައް އެގޮތަށް ހުރުމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ސަބަބަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ[3] 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އާއި، 01 މާރިޗު 2011 ގައި ޢަމަލުކުރަން ފެށި ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާފަދަ މަޢުޤޫލު ސަބަބުތަކެއް ކަމަށް ބަލަންޖެހޭ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އަސާސެއް ނެތިސް، އެ ސަބަބުތަކީ އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ސަބަބުތަކެއް ކަމަށް ބަލައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާގެ އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުން، އެ މައްސަލަ މައުޟޫޢީ ގޮތުން ބަލައި ފައިސަލާކޮށްފައިވަނީ އިސްތިޝްހާދުކުރުމުގައިވާ އިޖުރާއީ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފަށްކަމަށް.

ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުން މުރާޖަޢާކުރުމަށް ހުށަހެޅުން

12. ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގެ ނިންމުން މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް އެދި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމުން، 03 މާރިޗު 2020 ގައި މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަ ދީފައިވެއެވެ.[4] ދައުލަތުގެ ފަރާތުން މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވަނީ މައިގަނޑު 03 (ތިނެއް) ނުކުތާއެވެ. އެއީ:

12.1- ފުރަތަމަ ނުކުތާއަކީ، ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގައި އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ސަބަބުތަކެއް

---

[3] އިސްވެދިޔަ ނޯޓް 1

[4] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު SC-197/REG/2020/53 "މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުގެ ހުއްދަ ދޭ ލިޔުން" (03 މާރިޗު 2020)

ކަނޑައެޅި ނަމަވެސް، އެ ސަބަބުތަކަށް ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާގެ އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމި ނިންމުމުގެ މައްޗަށް ތަޠުބީޤުކުރެވޭނޭ ޤާނޫނީ އުސޫލެއް ނެތް ކަމަށާއި، ކޯޓުގެ ނިންމުމެއް މާޟީއަށް ރުޖޫޢަވާގޮތަށް (retrospective) ތަޠުބީޤުކުރުމަކީ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. މުޙައްމަދު ނަޝީދު[5] އާއި އޮޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ދަޢުވާއިން (ވަކި ދަރަޖައެއްގެ މައްޗަށް ތަޠުބީޤުކުރުމުން) ހުރަހެޅުމުން ހިންގާފައިވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-C/06 ޤަޟިއްޔާ (މީގެ ފަހުން "ފްލޯ ކްރޮސިންގެ މައްސަލަ") ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުންގޮތުގެ ދުރާލާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު ލިބިފައިވާ ނިޔާއި ނިންމުމެއް އަލުން ބަލައި މުރާޖަޢާކުރުމުގައި އެއް ބާރަށްކޮށްދީފައިވާ "ނިޒާމް ޤާނޫނު" އާ ޚިލާފު އިޖުރާއަތެއްކަމުގައިވާތީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ކޯޓުން އުސޫލުތަކާ ޚިލާފު ނިންމުމެއްކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ސަބަބެވެ.

12.2- ދެވަނަ ނުކުތާއަކީ، އޮޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާގައި ހުކުމްކުރައްވާފައިވާ ސަބަބުތަކޭ، އަދިއްލަ ބާރު ނުކުތާތަކަށް މަގުފަހި ސަބަބުތަކާއި ނުލައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ޤާނޫނުއަސާސީގެ[6] ކޯޓުތަކުގެ ދިވެހިރާއްޖޭގެ އާއި މާއްދާ 56 ވަނަ މާއްދާ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ 1 ވަނަ ނަންބަރުގެ ދަށުން ދައުލަތަށް ލިބިދީފައިވާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤަށް ހުރަސް އެޅިފައިވާކަމާއި، މިއީ ފާޅުކަން ބޮޑު ގޯހެއްކަމުގައި އިސްވެދިޔަ ހުރަސް އެޅިފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ސަބަބެވެ.

---

[5] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/50 ޤަޟިއްޔާ.

[6] އިސްވެދިޔަ ނޯޓު 1

-12.3 ތިންވަނަ ނުކުތާއަކީ، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މި ނިންމުމުގެ ސަބަބުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމް ދެމެހެއްޓިގެންދާއިރު، އެ ޙުކުމުގައިވާ ފައިސާގެ އަދަދަށް ވާސިލުވީގޮތެއް އަދި ރިޢާޔަތްކުރެވުނު ކަންކަމުގެ މަޢުލޫމާތު، އެ ނިންމުމުން އެނގެން ނެތްއިރު، އަދި އެ ޤަޟިއްޔާގެ މައުޟޫޢަށް މަތީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓަކުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅާފައިވާ [illegible] ނިންމުމެއް ނެތްއިރު، އެއްވެސް އަސާސެއް ނެތި ދައުލަތުގެ މާލިއްޔަތުން އެ ޙުކުމުގައި ވާފަދަ [illegible] އަދަދަށް [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] އަދި ސިވިލް ކޯޓުގެ އެ ނިންމުމަށް މަތީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓަކުން ގޮތް [illegible]، އެ ނިންމުމަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދުލު އިންސާފަށް [illegible] ބުނެ ހުށަހެޅި ސަބަބެވެ.

[illegible] [illegible]ގެ ފަރާތުން ފާހަގަކުރާ އިޖުރާއީ އިޢުތިރާޟުތައް

13. މި މައްސަލައިގައި [illegible] ސުޕްރީމް ކޯޓަށް [illegible] މައްސަލައެއް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ގެ ފަރާތުން އަންނަނިވި ނުކުތާތައް ހުށަހަޅުއްވައިފައިވެއެވެ.

-13.1 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 145 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި "ޤާނޫނުއަސާސީ އާއި ޤާނޫނު މާނަކުރުމުގައި އަދި ޝަރީޢަތުން [illegible] އެ [illegible] މައްސަލަތަކުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުމަކީ އެންމެ ފަހުގެ ނިންމުމެވެ" މިފަދައިން ބައްޔަންކޮށްފައިވާއިރު، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ހުށަހަޅާފައިވާ ޙުކުމަކީ[7]، ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު (force of res judicata) ލިބިގެންވާ ނިޔާއި ޙުކުމެއް ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާ؛

---

[7] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)

13.2- ކަމާބެހޭ ކޯޓަށް އިސްތިސްނާ ގޮތަކަށް އަދުން ބަލައި މުރާޖަޢާކުރުމުގެ އިޚްތިޔާރު ލިބިގެންވަނީ "ފާޅުކަން ބޮޑު ގޮތެއްގައި އަދުލު އިންސާފަށް ހުރަސް އެޅޭގޮތަށް ނިމިފައިވާ މައްސަލައެއް" ކަމުގައިވާއިރު، އަދި އެފަދަ މައްސަލައެއް ކަނޑައެޅުމުގައި ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހޭ މިންގަނޑަކީ، އެ މައްސަލައަކީ ޚަސްމުންގެ ޙައްޤު ގެއްލުމަކީ ޖައުހަރީ ސަބަބުތަކެއްގެ މައްޗަށް ބިނާވެގެންވާ މައްސަލައަކަށްވުން ކަމުގައިވާއިރު، މުރާޖަޢާކުރުމަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މިވާ ޤަޟިއްޔާ މުރާޖަޢާކުރުމަށް ދައުލަތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކަކީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިމާވި ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ދަޢުވާކުރުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މުރާޖަޢާ މި ކުރާވާ [illegible] ދަޢުވާގެ ޖަވާބުގައި [illegible] ދައުލަތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތައް ކަމާއި، އެ ނޫން އިތުރު އިސްތިސްނާއީ އެއްވެސް ސަބަބެއް ހުށަހަޅާފައިނުވާކަން؛

13.3- ބަންޑާރަ ނާއިބުގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއި ވާޖިބުއަދާކުރުމުގައި އާންމު [illegible] ހަމައެކަނި ޤާނޫނުއަސާސީއާއި، ޤާނޫނަކުން ކަމަނާއި، އެއިން ކަމެއްގައި އިތުރު އެއްވެސް [illegible] ނުވަތަ އިދާރާއެއްގެ ބާރެއް ނުފޫޒެއް އޭނާގެ މައްޗަށް ނުހިނގާނެކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 133 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު، މި މައްސަލަ މުރާޖަޢާކުރަންޖެހޭ ފަދަ ޖައުހަރީ ސަބަބެއް ނެތީތީ، އެ މައްސަލަ މުރާޖަޢާކުރުމަށް ބަންޑާރަނާއިބުގެ ފުރުޞަތު ހުށަހަޅައިފިނަމަ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 133 ގެ (ށ) އާ ޚިލާފަށް ސިޔާސީ ނުފޫޒެއްގެ ދަށުންކަން؛ އަދި

13.4- މުރާޖަޢާކުރުމުގެ މައްސަލައެއް "އިސްތިސްނާއީ ކުރުމުގެ ހުއްދައަކީ އެދި ހުށަހަޅާ ގޮތް" އަކުން މިފަދަ މައްސަލައެއް ހުށަހެޅިދާނެކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭކަމާއި، ބާޠިލު އިޖުރާއަތުގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅިދާނެ ގޮތެއްކަން.

ދައުލަތުން މައްސަލަ މުރާޖަޢާކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅި ނުކުތާތަކުގެ ރައްދު

14. ދައުލަތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކަށް ރައްދުދެއްވުމުން، ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް މައިގަނޑު 05 (ފަހެއް) ނުކުތާއެއް ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ.

-14.1 ދައުލަތުން ހުށަހެޅި ފުރަތަމަ ނުކުތާގެ ރައްދުގައި ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓުން ބުނެފައިވަނީ، ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުންނާއި ހައިކޯޓުގެ ގަވާއިދުން، ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުންނަށް ލިބިދީފައިވާ އިޖްތިހާދީ ބާރުގެ ބޭނުންކުރަންވާނީ، އިސްތިއުނާފުކުރަން ހުށަހެޅުއްވުން ސަބަބަކީ އަދިއްޔަ ބާރު ނުފޫޒާ ސަރަޙައްދު ވަޒަންކުރުމުގައި ކަމަކާއި، އެ ބާރުގެ ބޭނުންކުރުމުގައި "ތަޢައްސުބު" އަކާ ނުލައި، ބޭނުންކުރަން ޖެހޭ ކަމާއި، އެއީ މުޖުތަމަޢު ބާރެއް ނުނަކުން އެ ބާރު ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުން ބޭނުންކުރެއްވުމީ ހަމަތަކާ ފުޅާކަމުގެ ހަމަތަކުގެ މަޖިލިސްކަމަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މުރާޖަޢާ މި ކުރާނެ ވަސީލަތެއްގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

-14.2 ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުންގެ އިޖްތިހާދީ ބާރު ބޭނުންކޮށްފައިވަނީ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާ އެއްގޮތަށްތޯ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ބަލައި ވަޒަންކުރުމުގައި، މި ޤަޟިއްޔާގެ ޖިނާއީ ކޯޓުތަކުގެ ފަސޭހަ ނިޒާމުތަކާއި، ޓްރަޔަލްކޯޓުގެ ބަލައިގަންނަވާ އަދިއްޔަ ބާރު ނުކުތާ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަންތައް ބަޔާންކުރެވިފައި އެއީ އެއްވެސް [illegible] ގޯސް ގަވާއިދުތަކާއި އަދަދު ވުޖޫދުކުރުން ނުހުރިކަމާއި، ނަމަވެސް އެއީ، [illegible] މުޖުތަމަޢުތަކުގައި ބަލައިގަންނަވާ އަދިއްޔަ ބާރު ނުކުތާ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަންކަން ބައިނަލްއަޤުވާމީ އާއި މައްސަލަ ބިނާކޮށް ނިންމާފައިވާ ކޯޓުގެ ނިންމުމެއް މަސައްކަތް [illegible] ތަޖުރިބާކުރުން ކަމަށް ބުނެ، ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ދައްކަވާފައިވާ

ވާހަކަތަކަކީ ޤާނޫނީ ސަބަބަ އަސާސްތަކެއްގެ މައްޗަށް ބިނާވާ ވާހަކައެއް ނޫންކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

14.3- ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާއަކީ މަދަނީ ވިޔަފާރީގެ އެއްބަސްވުމެއް ކަމުގައިވާއިރު، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. މުޙައްމަދު ނަޝީދު[8] އާއި ފްލޯ ކްރޮސިންގް މައްސަލައަށް ބެލުމުން، އެ ދެ ޤަޟިއްޔާއަކީ ވެސް މަދަނީ އަދި ކޮމާޝަލް ނުވަތަ ވިޔަފާރީގެ ބައްޔަކާ ގުޅުމެއް ނެތް ދެ މައްސަލަ ކަމުގައިވާއިރު، އެ ދެ ޤަޟިއްޔާގައި "ނިޒާމް އާންމު" އާ ޚިލާފު އިޖުރާއަތެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްފައި އޮންނަ ޙުކުމެއް ހިމެނޭ މައްސަލަތައް، އިސްތިސްނާ ޙާލަތްތަކުގައި އަލުން ބަލައި މުރާޖަޢާކުރެވިދާނެ ކަމަށް އޮތް ޚާއްޞަ ޙާލަތަކީ މި ޤަޟިއްޔާގެ މައްޗަށް ތަޠުބީޤުކުރެވޭ ޙާލަތެއް ނޫންކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

14.4- ދެވަނަ ނުކުތާގެ ރައްދުގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ބެލުމުން ޤަޟިއްޔާ[9] އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅުނު އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ ފަދަ މަޤުބޫލު ސަބަބުތަކެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެން ދައުލަތަށް ސާބިތުކޮށްދިނުމަށް ނުވާކަން، މުރާޖަޢާ މި ކުރަނީ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާގެ ފާހަގަކުރެވުން ނުކުތާތަކުގެ 3 ވަނަ ނަންބަރުގެ 6 ވަނަ އަދި 7 ވަނަ ޕެރެގްރާފުން އެނގެން އޮންނަނީ، އެ ޤަޟިއްޔާގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ފާހަގަކޮށްފައިވާ ޤާނޫނީ ސަބަބުތައް "ތަފްނީދު" ނުވަތަ "ދަޙުޟު" (refute) ކުރުމަކީ އެއްވެސް ހުއްޖަތެއް ހުށަހަޅައި ނުވާކަމާއި، ދައުލަތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ސަބަބުތަކަކީ އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ ސަބަބުތަކެއް ނޫންކަން، 27 ނޮވެންބަރު 2019 ގައި ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގެ މަޙްޟަރު ކޮޕީގައި ބަޔާންވާ ދައުލަތުގެ ވާހަކަދެއްކުމުން އެނގެނުމުން،

---

[8] އިސްތިއުނާފު ނޯޓް 5

[9] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާ

އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ހައްޤު ގެއްލުމުގެ އަސާސަކީ ހުދު އެ ފަރާތުންވެސް ޤަބޫލުކުރާ ކަންތައްތަކެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ދައްކާ ވާހަކައެއް ކަމަށް ދެކޭ ކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

14.5- ތިންވަނަ ނުކުތާގެ ރައްދުގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމަށް އެ ކޯޓުން ވާސިލުވި ސަބަބުތައް (ratio decidendi) އެ ހުކުމުގައި ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިވާކަމާއި، އެ ހުކުމް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުއްވީ އަދިއްލަ ބާރު ނުފޯރާގަދަ މަޖުބޫރު ސަބަބެއް ގުޅުއްވިގެންކަން ދައުލަތުން ސާބިތުކޮށް ދެވިފައި ނުވާއިރު، ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓްސް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާގެ އަސާސަކީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމުކަން އެނގެން އޮންނައިރު، އެ ހުކުމަށް ތަބާވުމަކީ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ[10] 77 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ވާޖިބުގެންވާ ކަމެއްކަމާއި، ތަންފީޛު ބާރު ލިބިގެންވާ ބުރުމެއް ތަންފީޛު ނުކުރުމަކީ ބަޔާނުގައިވެސް މަސްއޫލިއްޔަތު ފުރުޞަތާ އަދި އަދުލުއިންސާފަށް ހުރަސް އެޅުނުކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

މައްސަލަ މުރާޖަޢާ ކުރެވިދާނެތޯ؟

15. ދައުލަތުގެ ފަރާތުން މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުކުމަކީ[11] ކަނޑައަޅައިފައިވާ [illegible] ތުރައިން މުރާޖަޢާ ކުރުވުން ނިންމުމަށް [illegible] ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓްސް ދަޢުވާއެވެ.[12] އެހެން ނަމަވެސް، ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ދެކޮޅުގައި އެ ނިންމުމުން މުރާޖަޢާ ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު އިޚްތިޔާރު ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ލިބިގެންވެއެވެ.

---

[10] އިސްލާހު ނަންބަރު 1

[11] ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓްސް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)

[12] ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓްސްގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ އިސްތިއުނާފީ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމުގެ ބުނުމާ، މި ހުކުމުގެ ޕެރެގްރާފު 13 ގައި ހިމެނިފައިވާ.

16. އިސްތިއުނާފީ ކޯޓަށް ހިފެހެއްޓުމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ޤާއިމުވެފައިވާ ކޯޓުތަކަކީ ޤާނޫނުއަސާސީންނާއި ޤާނޫނުން ބާރުލިބިގެން ވުޖޫދުވެ މަސައްކަތްކުރާ ކޯޓުތަކަށް ވާންޖެހޭގޮތުން، ދައުލަތުގެ ފަރާތުން މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ބެލޭނެކަން ނުވަތަ ނުބެލޭނެކަން ކަނޑައަޅަން ޖެހެއެވެ.

މާޒީގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކަނޑައެޅުއްވާފައިވާގޮތް

17. މި ބާވަތުގެ މައްސަލަތަކާގުޅޭ ސުޕްރީމް ކޯޓުން މީގެ ކުރިން އަމަލުކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް ބަލާއިރު، ދިޔާބާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) މުރާޖަޢާ ކޮށްދިނުމަށް އެދި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމުގެ ކުރިން، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުންތަކެއް، އަލުން ބަލައި ދިނުން ނުވަތަ ރިވިއު ކޮށްދިނުން އެދި ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުން، ކޯޓުން ކުރިން ކޮށްފައިވާ ޙުކުމެއް މުރާޖަޢާ ކުރުމަށްފަހު، އެ ޙުކުމެއްކަން ބަދަލު ގެނެސްފައިވާކަން އެނގެއެވެ. އެގޮތުން، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުން ރިވިއު ކުރުމަށްފަހު، ކޯޓުގެ ނިންމުމަށް ބަދަލު ގެނެސްފައިވާ ބައެއް މައްސަލަތައް ތިރީގައި ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

17.1- ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. މުޙައްމަދު ނަޝީދު (2016)[13] ގައި، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 132/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާއިން ކޮށްފައިވާ ޙުކުމަކީ ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު ލިބިފައިވާ ޙުކުމެއް ކަމަށާއި، އެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފު ކުރުން އެދި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުމުން، އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފީ މައްސަލައެއްގެ ގޮތުގައި ބަލައި ނުގަތުމަށް އެކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުޞޫލުތަކާ އެއްގޮތްވާގޮތުގެ މަތިން ކަމުގައިވާތީ، އެ ނިންމުމަކީ ބާޠިލު ނިންމުމެއްކަމުގައި ކަނޑައަޅައި، 14 ޖަނަވަރީ 2016 ގައި ކުރި

---

[13] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2016/SC-A/01 ޤަޟިއްޔާ.

ބުނުމް، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. މުޙައްމަދު ނަސީމު (2018)[14] ގައި އަލުން މުރާޖަޢާކޮށް، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 132/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާގެ ގޮތުގައި ހިންގުނު މަރްޙަލަ އެ ކޯޓަށް ބަލައިގަން މަރްޙަލައިގެ މައުޟޫޢުގެ މައްޗަށް ފައިސަލާކޮށްފައިވަނީ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުޞޫލުތަކާ އެއްގޮތްވާގޮތުގެ މަތިން ނޫން ކަމުގައި ކަނޑައަޅައި، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ (ނަންބަރު 132/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާގެ) ބުނުމް ބާޠިލުކަމުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން 26 ނޮވެންބަރު 2018 ގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. މުޙައްމަދު ނަސީމު (2016)[15] މުރާޖަޢާ ކުރުމަށް ބަލައިގަތް ސަބަބުތަކާއި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. މުޙައްމަދު ނަސީމު (2018) ގައި[16] ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ. އެގޮތުން:

(1) މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް ޑިފެންސް ފޯސްއިން ކޮށްފައިވާ އަމަލަކީ މަޝްރޫޢިއްޔަތުކަން (legality) ލިބިގެންވާ އަމަލެއް ކަމުގައި ނުވުމަކީ އެ އަމަލަކީ ޖަރީމާއެއްގެ އަމަލެއް ކަމުގައި ބަލަން ޖެހޭ ސަބަބެއް ނޫންކަން؛

(2) މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް ޑިފެންސް ފޯސްއިން ކޮށްފައިވާ އަމަލަކީ އެފަރާތަށް ޤާނޫނީގޮތުން ލިބިފައިވާ ބާރުގެ ތެރެއިން ކޮށްފައިވާ އަމަލެއްކަމުން، އެ އަމަލަކީ ޖަރީމާއެއްގެ އަމަލެއް ކަމުގައި ބަލަން ނުޖެހޭކަމާއި، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 132/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާއިން ހިންގުނު މަރްޙަލައިގެ ދަށުވާ އެ ކޯޓަށް ޝަރްޢީ ގޮތުން ބަލައިގަތުމަކީ އޭގެ ޙާލުގައި ބާޠިލުކަމެއްކަން؛

---

[14] އިސްވެދިޔަ ނޯޓު 5
[15] އިސްވެ ދިޔަ ނޯޓު 13
[16] އިސްވެ ދިޔަ ނޯޓު 5 ގެ ޝަރީޢަތް ހިންގުން ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ (ހ) އިން (ވ) އަށް

(3) ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 132/Cr-C/2015 ޤަޟިއްޔާއަކީ ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު ލިބިފައިވާ ހުކުމެއް ކަމުގައި ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. މުޙައްމަދު ނަޝީދު (2016)[17] ގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ނަމަވެސް، އެއީ އިސްތިސްނާއެއް ނެތި، މުޠުލަޤު ގޮތެއްގައި ތަޠުބީޤުކުރެވޭ މަބްދައުއެއް ނޫންކަން؛ އަދި

(4) މައްސަލައެއްގެ ނިންމުމަކީ "ނިޒާމު އާންމު" އާ ޚިލާފު އިޖުރާއަތުގެ ތެރެއިން ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއްނަމަ، އެ ހުކުމެއް މުރާޖަޢާކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބުމަކާނުލައި ފައިސަލާކުރުވަނިވި ބާރު ލިބިގެން ދިއުމަކީ އަދުލު އިންސާފަށް ހުރަސް އެޅުން ކަން؛

ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މީގެ އިތުރުން، އެ ޤަޟިއްޔާގައި، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. މުޙައްމަދު ނަޝީދު (2016)[18] އަދި ހައިކޯޓުގެ ނިންމުން ޤާނޫނާއި ޚިލާފުކަމަށް ގަބޫލުކުރެވިގެން ހުށަހެޅުން އިލްތިމާސް މައްސަލައެއް ނޫންކަންވެސް ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

17.2- ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އަޙްމަދު ނާޒިމް[19] ގައި، ކްރިމިނަލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 569/Cr-C/2010 ޤަޟިއްޔާގެ އިސްތިއުނާފީ މައްސަލައިގެ ގޮތުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ހިންގި އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2012/HC-A/197 ޤަޟިއްޔާ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ[20] 16

---

[17] އިސްވެ ދިޔަ ނޯޓު 5 ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ (ރ)

[18] އިސްވެ ދިޔަ ނޯޓު 13

[19] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2014/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާ.

[20] ޤާނޫނު ނަންބަރު 10/68 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީ، ޗެޕްޓަރ 4) [މިހާރު އުވާލާފައި]

ވަނަ މާއްދާއަށް ހަވާލާދީ، އެޤާނޫނުގެ 131 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާއި، 132 ވަނަ މާއްދާއާއި، 143 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން އަޙްމަދު ނާޡިމް ޢަރުޟުކުރަން 06 އޯގަސްޓް 2015 ގައި ކުރި ޙުކުމް، އަޙްމަދު ނާޡިމް ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް[21] އިން މުރާޖަޢާކޮށް، ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2012/HC-A/197 ޤަޟިއްޔާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން ބެލުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އަޙްމަދު ނާޡިމް[22] އަށް ބަދަލު ގެންނަންޖެހޭކަމަށް ކަނޑައަޅައި، ބެންޗުން ޙުކުމް[23] ސުޕްރީމް ކޯޓުން 13 ޑިސެންބަރު 2018 ގައި ބާޠިލުކޮށްލައިފައެވެ.

އަޙްމަދު ނާޡިމް ވ. ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ގައި[24]، މައްސަލަ ރިވިއުކުރުމަށް ނިންމުމާއި ގުޅޭގޮތުން އަންނަނިވި ކަންކަން ފާހަގަކޮށްލައިފައެވެ.

(1) ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އަޙްމަދު ނާޡިމް (2014)[25] ރިވިއުކޮށް ދިނުން އެދި ހުށަހެޅި ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައި، އެ މައްސަލައިގެ ޙުކުމް އިލްތިމާސްކުރުމަށް ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ އިލްތިމާސްކުރުމަށް އޮންނަ މުއްދަތު ފަހަނައަޅާ ދިޔަ ފަހުން، މަޤުބޫލު އުޛުރެއް ފާހަގަކުރުމަކާއި ނުލައިކަން؛

(2) އިލްތިމާސްގެ މުއްދަތު ހަމަވެފައިވަނީ ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްއަށް ނޯޓް ބާލަގައި ކަމުގައި ވުމުން، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްއަށް ބައްލަވާ ކުރުވާއިރު އެ ފާހަގަކުރެވޭން އިސްތިއުނާފު މައްސަލަތަކަށް ޖަހައިލުން އެގޮތުން އަހަރުމެންގެކަން ދޫކޮށް މަސައްކަތް ކުރަންވާން ކަމުގައިވާއިރު، ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްއަށް

---

[21] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/52 ޤަޟިއްޔާ.

[22] އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 19.

[23] އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 19

[24] އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 21 ގެ ސަފްޙާ ނިމުމުގެ ޕެރެގްރާފުގެ 3 ވަނަ ނުކުތާގެ (ރ).

[25] އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 19.

ޙައްޓަން ކުރުމާއި މައްސަލަ އިލްތިމާސްއަށް ހުށަހެޅުމާއި ދެމެދު (22 ޖުލައި 2014 އިން 03 ސެޕްޓެމްބަރު 2014 އަށް) ހިނގާފައިވާ މުއްދަތަކީ އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށްވުރެ ދިގު މުއްދަތަކަށްކަން؛

(3) ދައުލަތަށްވެސް ފެންނަ ކަމުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވާތީ، އެކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކޮށް، އޭރު އެ ގަވާއިދުގައިވެސް އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހުއްދަދިނުމުން ބޭރުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. އަހްމަދު ނާޒިމް[26] ބަލައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމަށް ބަދަލު ގެންނަންޖެހޭ ކަމުގައެވެ.

18. އިސްވެ ޙަވާލާދީފައިވާ މައްސަލަތައް ނިންމުމުގައި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުން އަލުން މުރާޖަޢާކުރި ސަބަބު އެ މައްސަލައެއްގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. އަދި އެ ސަބަބުތަކަކީ ކޮންމެ މައްސަލައެއްގައިވެސް ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތަށް ބަލައި، ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަނޑައެޅުންތަކެއް ކަމުގައި ބެލެވެއެވެ. އަދި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުމެއް ހަމަ އެ ކޯޓުން އަލުން ބަލަމުން ނުވަތަ މުރާޖަޢާ ކުރުމަކީ އާދަ ކަމެއް ނޫންކަން، އަދި އެކަން ކުރުމުގެ ބާރު ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ދިނުމަށް ކަމާމެދު ސުވާލު އުފެދިފައި ނުވާކަން ފާހަގަކުރަމެވެ.

ފައިނަލިޓީ އޮފް ޖަޖްމަންޓް

19. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 145 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ބަލާލާއިރު، ދައުލަތުގެ ފަރާތުން މުރާޖަޢާކޮށްދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ބުނުމަކީ[27] ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު (force of res judicata) ލިބިގެންވާ ނިޔާ [illegible] ކަމަށް [illegible] އިންވެސްޓްމަންޓްސްގެ ފަރާތުން ބުނެއެވެ. އަސާސަކުން މިންވަރަކަށް ބަލައިފި، [illegible]

---

[26] އިސްވެދިޔަ ނޯޓު 19.

[27] [illegible] އިންވެސްޓްމަންޓްސް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތު (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)

(ބީ.ވީ.އައި) ލިމިޓެޑް ވ. މޯލްޑިވްސް އިންލަންޑް ރެވެނިއު އޮތޯރިޓީ[28] ގައި އަލިއަޅުވާލާފައިވާކަން ފާހަގަކޮށް، މިއީ ރެސް ޖުޑިކާޓާގެ މަބްދައު ތަޠުބީޤުކުރެވޭނެ ޙާލަތެއް ނޫންކަން ބަޔާންކުރުން މުހިންމުކަމުގައި ދެކެމެވެ.

20. ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމާ ނިންމުމަކީ އެންމެ ފަހުގެ ނިންމުން ކަމުގައި ޤާނޫނުއަސާސީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު[29]، ކޯޓުތައް ގިންތި ކުރުމުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މަޤާމުން، އަދި ޤާނޫނީ މަބްދައުއެއް ކަމުގައިވާ "ފައިނަލިޓީ އޮފް ޖަޖްމަންޓް" (finality of judgement) ނުވަތަ "ފައިނަލިޓީ ޕްރިންސިޕަލް" (finality principle) އަށް ބަލާފައިވާތީއެވެ.[30]

21. އެންމެ ފަހުގެ ނިންމުމަކީ ކޮބައިކަމުގެ މައްޗަށް ބަލާއިރު، އެއީ، އާންމުކޮށް، މައްސަލައިގައި [illegible] އުފެދިފައިވާ ކަންކަމުގެ މައުޟޫޢުގެ މައްޗަށް ޙުކުމް ކަނޑައެޅި (merit) [illegible] ނިމުމަކަށް ގެނެސް އަދި ޙުކުމް ތަންފީޛުކުރުމުގެ އިތުރުން، މައްސަލައާ ގުޅިގެން ކޯޓުން އިތުރަށް ކަމެއް ނިންމަން ނުޖެހޭ ނިންމުންތަކެވެ.[31] މިއީ، ޤަޟާއީ ނިޒާމުގެ ތެރެއިން ނިންމާ ނިންމުންތަކަކީ، [illegible] ގޮތުން [illegible]، ވަރަށް ޚާއްޞަ އަދި މަދު ހާލަތްތަކުގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އެ މައްޗަށް ޙުކުމް ކަނޑައެޅޭނެ ކަންކަން ކަމުގައި [illegible][32]، އަދުލުއިންސާފު ޤާއިމުކުރުމުގެ ނިޒާމުގެ ނަހަމަ ބޭނުން ކުރުން ހުއްޓުވުމުގެ ގޮތުން [illegible] އުސޫލެކެވެ.[33] އެހެންކަމުން، އާންމު މަސްލަހަތު (public policy) ރައްކާތެރި ކުރުމަށްޓަކައި އެފަދަ ފިޔަވަޅެއް

---

[28] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2016/SC-A/25 ފައިސަލާ.

[29] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 145 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ).

[30] މިއީ، "ފައިނަލިޓީ އޮފް ލިޓިގޭޝަން" (finality of litigation) މަބްދައުއާއި ވަރަށް އެއްގޮތް މަބްދައުއެކެވެ. އަދި "ރެސް ޖުޑިކާޓާ" (res judicata) ގެ މަބްދައުއާއި ވެސް ވަރަށް ގުޅުންހުރި މަބްދައުއެކެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ރެސް ޖުޑިކާޓާގެ މަބްދައުއާއި ފައިނަލިޓީ އޮފް ޖަޖްމަންޓް މަބްދައުއަކީ ތަފާތު ދެ މަބްދައުއެއްކަން ފާހަގަކުރަންޖެހެއެވެ.

[31] Catlin v. United States, 324 U.S. 229 (1945)

[32] DJL v Central Authority [2000] 201 CLR 226

[33] Arthur JS Hall v Simons [2000] 3 WLR 543

އަޅަންޖެހޭ ޙާލަތް ތަކުރާރާއި[34]، ފްރޯޑް ނުވަތަ އޮޅުވާލުމުގެ ތެރެއިން ހުށަހަޅާފައި ހުށަހެޅުންތަކެއްގެ މައްޗަށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވާނަމަ[35] ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް މުރާޖަޢާ ކުރުމުގެ ހަނި ދަރުވާޒާ ހުޅުވިގެންދެއެވެ.

22. މައްސަލައަކީ އަލުން ބަލަންޖެހޭ މައްސަލައެއްކަން ނުވަތަ ނޫންކަން ކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި މައްސަލަ އަލުން ބެލުމަށް ހުށަހަޅާފައި އުސޫލީގޮތުން އަލުން ބެލުން އޮތް މައްސަލައެއްކަމަށް ނުވަތަ ނޫންކަން ކަނޑައަޅަންޖެހެއެވެ. އަދި މިފަދައިން ކަނޑައެޅުމުގައި ކޯޓުން ބަލަންޖެހޭނީ، މައްސަލަ އަލުން ބަލަންޖެހޭފަދަ އެކަށީގެންވާ އަދި ހަރުދަނާ ސަބަބު ހުރިކަމުގެ މައްޗަށާއި، އެ ސަބަބުތަކަކީ އިސްތިއުނާފު ކުރެވުމެއް ނެތް ހުކުމެއް ހުޅުވާލުމަށް، އަދި ކޯޓުގެ އެ ނިންމުމުން ޖަވާބު ދީފައިވާ ސުވާލުތައް އަލުން ބެލުމަށް ބާރުއަޅާ ސަބަބުތަކެއް ކަމަށް ވުމުގެ މައްސަލައެވެ. އަދި މިގޮތުން، (އަލުން ބެލުމަށް ހުށަހަޅާ ނިންމުމުގައި) ގެނެސް ގޮސްފައިވާ ކަމެއް ވާތީ ނުބައި ކުރިއަށް ޓެސްޓުގައިވާ، ނުވަތަ ވިޔަފާރީގެ ގޮތް ކަނޑައެޅުމުގައި ނުބައި ބާރާއި ނުވަތަ މާނަކުރުމުގެ ދޮގު، ނުވަތަ އޮޅުވާލުމުގެ ތެރެއިން ހިނގާފައިވާކަމާ، ނުވަތަ ޖަޢުލީ ހެކިތައް ނުވަތަ ޤާނޫނީ ނުކުތާއަކަށް ދިމާވާއިރު ނުކުތާއި ވާތީ ކޯޓުން ބަލަންވާނެއެވެ. މައްސަލަތަކެއް، އަލުން ބެލުމަށް ފުރުޞަތު ދިނުމުގެ މާނައަކީ، ކޯޓުން ދެކިގެންވާ މި އިސްލާމީ ބާރު ސަބަބުތަކުގައި ދައްކާ، މައްސަލައިގައި ކުރިން ކުރެވިފައިވާ ބަޔާން ކުރިއަށް ފުރުޞަތު ދޭ ދަޢުވާ ހާމަވެއްޖެނަމަ، މައްސަލައިގައި ކުރިން ބަލައި ނިންމާފައިވާ އަޅުގަނޑު ބެލުމަށް ހާސިލު ކަމުގައި ވެސް ދިރުމެއް ނޫނެވެ.[36]

23. މިހެންކަމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނީ ނިޒާމުގެ ތެރޭގައި މިއީ ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ ކަމެއްކަން ނުވަތަ ނޫންކަން ސާފުކުރަން ބޭނުންތެރިވާ ނަމަ، ހުރިހާ މި މައްސަލައަށް ބަލާއިރު،

---

[34] Johnson v Gore Wood and Co [2002] 2 AC 1

[35] Takhar v Gracefield [2019] UKSC 13

[36] AIC Ltd v The Federal Airports Authority of Nigeria [2020] EWCA Civ 1585

ދިބާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގެ ނިންމުމުން ބިނާވަނީ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤު[37] ގެ މާނަކުރުމާއި، ހައިކޯޓަށް ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރު ބޭނުންކުރުމުގެ ދާއިރާއާ ދުރުހަކުމުގައި ވެފައި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ އެ ނިންމުމުގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގެ ސަބަބުތައް ކަމުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ފާހަގަކޮށްފައިވާ ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކާގުޅޭ ނުވަތަ މައްސަލައިގައި އިތުރު މަސްއޫލު ކަންކަމާގުޅޭ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅާފައި ނުވާތީއާއި، މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ އިޖުރާއީ ގޮތުން ފާހަގަކޮށްފައިވާ އިސްތިއުނާފު ނުކުތާތަކުގެ މައްސަލައެއް ބިނާކޮށް އުޅަނީ ކަމުންނާއި، މިއީ ވަކި ކަމަކާމެދު ގޮތް ކަނޑައެޅުމުގައި ނުބައި ދާރައެއް ނުވަތަ މާނަކުރުމެއް ދެވުމުގެ އިތުރުން، ޤާނޫނީ ނުކުތާތަކަން ކަމެއް ނުވާ ނިންމާފައިވާ މައްސަލައަކަށް ވާތީ، (މިޤަރާރުގެ 21 ވަނަ ޕެރެގްރާފުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ މިންގަނޑުގެ އަލީގައި) މި މައްސަލަ އަލުން ބަލަންޖެހޭވަރު އުކާނަށަ އަދި ހަރުދަނާ ސަބަބު ހުރިކަމުގައި ދެކެމެވެ.

24. މީގެ އިތުރުން، ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މައްސަލައަކާ ގުޅޭ ގޮތުން ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނާއި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ގަވާއިދުގެ ދަށުން ކުރަންޖެހޭ އެންމެހައި އަޑުއަހާ ކުރުމާއި، އެފަދަ މައްސަލައާ ގުޅޭ ގޮތުން އަދުލު އިންސާފުގެ ޤާއިމުކަން ދެމެހެއްޓުމުގައި، އަދުލު އިންސާފުގެ ނިޒާމުގެ ބޭނުން ނަޒަރުގައި އިރުޝާދުދިނުމާއި، އަދުލު އިންސާފުގެ ނިޒާމުގެ އިތުބާރު ދެމެހެއްޓުމުގައި [illegible] [illegible] [illegible] ބާރު ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ލިބިގެންވާތީ[38]، ދިބާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގެ ނިންމުމި

---

[37] އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤަކީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 56 ވަނަ މާއްދާގެ ދަށުން، މައްސަލައާއި ގުޅުން ހުރި ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ލިބިދީފައިވާ ހައްޤެކެވެ. މިޤަރާރުގެ 43 އިން 46 އަށް މިޤަޟިއްޔާގައި މިޙައްޤު މާނަކުރުމާއިބެހޭ ގޮތުން އަޅުގަނޑުމެންދެކޭ ގޮތް ލިޔެފައިވާނެއެވެ.

[38] ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު) ގެ 22 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ). އަދި، މި މައްސަލަ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް (02 މާރިޗު 2020 ގައި) ހުށަހެޅުނު ފަހުން، 10 އޮކްޓޫބަރު 2020 ގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ގަވާއިދު ބަދަލުވެ، އަލަށް ޢަމަލުކުރަން ފެށުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ގަވާއިދު 2020 ގެ 24 ވަނަ މާއްދާގައި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުން ނުވަތަ ޙުކުމް އަލުން ބެލުމުގެ މާއްދާއެއް ހިމަނާފައިވާކަން ވެސް ފާހަގަކުރަމެވެ.

"ފައިނަލިޓީ އޮފް ޖަޖްމަންޓް" މަބްދައުއަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުންވެސް، މުރާޖަޢާ ކުރެވިދާނެ ނިންމުމެއް ކަމުގައި ދެކެމެވެ.

ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުމުގެ ނަތީޖާ

25. ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އަރުން ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކުގެ މައްޗަށް އެއްކޮށް ބުނުމުގެ ކުރިން، ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގެ ނިންމުމުގެ ނަތީޖާއަކީ ކޮބައިކަމުގެ ދައްކަން ބަޔާންޖެހޭ ކަމުގައި ދެކެމެވެ. އެގޮތުން:

25.1- ސިވިލް ކޯޓުގައި ޝަރީޢަތްކުރަމުންދިޔަ، އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާއިން ކަނޑައަޅާފައިވާ، ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓް އާއި މިނިސްޓްރީ އޮފް ޓްރާންސްޕޯޓް އެންޑް ކޮމިއުނިކޭޝަންއާ ދެމެދު 01 ފެބްރުއަރީ 2010 ގައި ސޮއިކުރި އެއްބަސްވުމުގެ ދަށުން ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އަދާކުރަންޖެހޭ އިލްތިޒާމުތައް އަދާނުކުރާތީ، އެއްބަސްވުން ބާތިލުކޮށްދިނުމަށް ޤާނޫނާ ހިލާފަށް ކަމުން، ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓަށް ލިބުނު ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އެކި ޖުމްލަ 348,995,154.60ރ. (ތިންސަތޭކަ ސާޅީސް އަށް މިލިއަން ނުވަސަތޭކަ ނުވަދިހަފަސް ހާސް އެއްސަތޭކަ ފަންސާސް ހަތަރު ރުފިޔާ ފަސްދޮޅަސް ލާރި) ދައްކަންޖެހޭ ކަމުގައެވެ.

25.2- މި ނިންމުމަށް ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާއިން ބެލުމަށްފަހު ހައިކޯޓުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމް ތާއީދުކުރައްވައެވެ. އެ ޙުކުމް ތާއީދުކުރެއްވީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުމުން ދައުލަތުން އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވެފައިވާކަން ސާބިތު ކަމަށް ނުވާކަމުގައި، އެއްބަސްވުމާ ޚިލާފުވެގެން ދައުލަތުގެ ބަދަލު ނަގައިދިނުމުގައި ބަލާފައިވާ އަސާސީ ކަންތައްތަކަށް ބަލާފައި ނުވާކަމުގައި، އަދި ނަގާދިނުމާ ބަދަލަކީ އަސްލު [illegible]

ބަޔާން ކޮށްފައިނުވާ ކަންކަމުގެ މައްސަލަ ބިނާކޮށް ނަގާދީފައިވާ (މުސްތަޤްބަލުގައި ލިބިދާނެ ކަމަށް ލަފާކުރާ) ގެއްލުމުގެ ބަދަލުވެސް ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައެވެ.

25.3- ހައިކޯޓުގެ މި ނިންމުމަށް، ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުން، މި ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/46 ޤަޟިއްޔާއިން ހައިކޯޓުގެ (25.1 ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ) ހުކުމް ބާޠިލުކުރެއްވިއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ސުޕްރީމް ކޯޓުން ހައިކޯޓުގެ ނިންމުން ބާޠިލުކުރި، ހައިކޯޓުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގެ ސަބަބަކަށްވި ގާނޫނީ ނުކުތާތަކާމެދު އެއްވެސް މިންވަރަކަށް ބަލައި ބެލުމެއް ނެތި، ހަމައެކަނި އިޖުރާޢާތުގެ މައްސަލަ ބިނާކޮށްފައެވެ.

26. މިހެންކަމުން، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މި ނިންމުމުގެ ނަތީޖާއަކަށް ވެގެން ދިޔައީ، ހައިކޯޓުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުން ބާޠިލުކުރި ހުކުމް ބާޠިލުވެ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ހުކުމް ދިރި، އިއާދަވުމެވެ. އެހެނަސް، މި ނަތީޖާ ނިކުންނަ ފަދައިން ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމުމުގައި، ހައިކޯޓުން ކުރި ޙުކުމް ޤާނޫނީ ގޮތުން ކަމުނުދާ ނުވަތަ ހަމަނުޖެހޭ އެއްވެސް ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށްފައިނުވެއެވެ. އަދި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުމަކީ ޤާނޫނީގޮތުން އެކަށީގެން ނިންމުމެއްކަން ނުވަތަ ނޫންކަމާމެދުވެސް އެއްކަހަލަ ބަހުސްކުރައި ނުވެއެވެ.

27. އެހެންކަމުން، ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ދީބާޖ އިންވެސްޓްމަންޓަށް 348,995,154.60ރ. (ތިންސަތޭކަ ސާޅީސް އަށް މިލިއަން ނުވަސަތޭކަ ނުވަދިހަފަސްހާސް އެއްސަތޭކަ ފަންސާސްހަތަރު ރުފިޔާ ފަސްދޮޅަސް ލާރި) ދައްކަންޖެހިފައިވާ އެ ނިންމުމުގެ ހާގެ ކަމަށް ބިނާވާ ސަބަބުތަކަކީ ޤާނޫނީގޮތުން ކަމުނުދާ ސަބަބުތަކެއްކަމަށް ދަސްތޫރީ ގޮތުން ހައިކޯޓުން ބާޠިލުކޮށްފައިވާ ހުކުމްގައި، އަދި ހައިކޯޓުގެ އެ ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން މައުޟޫޢީ ގޮތުން އެއްވެސް ބަހުސެއް ނުބެން ކޮށްފައެވެ.

މުރާޖަޢާކުރަން އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ކަންކަން

28. ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/46 ޤަޟިއްޔާގެ ނިންމުމުގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމުގެ ސަބަބުތައް ކަމުގައި މައިގަނޑު ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ (1) ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާއާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ ޤާނޫނީގޮތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތު ފާއިތުވެ ދިޔަފަހުން ކަމުގައި ވުމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ އެ ޙުކުމަކީ އެއަށް ޤަޟާއީ 'ޙުއްޖިއްޔަތު" ލިބި ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ޙުކުމެއް ކަމަށްވާތީ، (2) އެ މައްސަލަ ހައިކޯޓަށް ބަލައިގަތުން، މައުޟޫޢީގޮތުން އެ ޤަޟިއްޔާގެ ފައިސަލާކޮށްފައިވަނީ އިސްތިޤްރާރުވެފައިވާ އިޖްތިހާދީ އުސޫލުތަކާއި، ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ހަމަތަކާ އެއްގޮތަށް ކަމަށް ނުވުމެވެ.

29. ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ބެންޗުން ނިންމުން އަލުން ބަލައިދިނުމަށް އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައިގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކާއި އޭގެ ޢަރްޟު މި ޙުކުމުގެ 12 އިން 14.5 އަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާތީ އިތުރަށް އެ ކަންކަން ތަކުރާރުނުކުރަން، އެ ނުކުތާތަކާއި ގުޅިގެން އަންނަނިވި ކަންކަން ފާހަގަކުރަމެވެ.

އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ މުއްދަތު

30. ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/46 ޤަޟިއްޔާގައި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅި ބަލައިގަނެފައިވަނީ އިސްތިއުނާފުގެ މުއްދަތު ފާއިތުވިފަހުން ކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ސިވިލް ކޯޓުން މައްސަލަ ނިމުނު ދުވަހުން ފެށިގެން، ހައިކޯޓުން މައްސަލަ ނިމުމާދެ ހިނގާފައިވާ ކަންކަމުގެ މައްޗަށް، އަދި މުއްދަތުތަކަށް މަޢުލޫމާތުގެ ގޮތުގައި ތިރީގައި ހިމަނާލަމެވެ.

ހާދިސާ / ކަން		ތާރީޚް
(1)	ސިވިލް ކޯޓަށް މައްސަލަ ހުށަހެޅުން	21 މޭ 2014
(2)	ސިވިލް ކޯޓުން މައްސަލަ ނިމުން	23 އޮކްޓޫބަރު 2014
(3)	ސިވިލް ކޯޓުން މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ދޫކުރުން	5 ފެބްރުވަރީ 2015[39]
(4)	ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފުކުރަން އެދޭކަން ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓަށް ލިޔުމުން އެންގުން	17 މޭ 2015
(5)	ހައިކޯޓަށް މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރަން ހުށަހެޅުނު ތާރީޚް	18 މޭ 2015[40]
(6)	ހައިކޯޓުން އިސްތިއުނާފު ކުރަން ހުށަހެޅި މައްސަލަ ރަޖިސްޓަރީ ކުރުން	22 ޖުލައި 2015
(7)	ހައިކޯޓުން މައްސަލައިގެ ޙުކުމް ކުރުން	26 ޖޫން 2018

31. މި މަޢުލޫމާތަށް ބެލުމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާ ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ދޫކުރެވިފައިވަނީ، އެ ކޯޓުން މައްސަލައިގެ ޙުކުމް ކުރިތާ 105 (ސަތޭކަ ފަހެއް) ދުވަސް ފަހުންކަން އެނގެން އޮތުމުން، ދަށު ކޯޓަކުން ނިންމާ މައްސަލަތައް ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު

---

[39] އިސްވެދިޔަ ނޯޓު 7 ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 07 ވަނަ ނުކުތާގައި ދައުލަތަށް ރިޕޯޓު ދޫކުރެވިފައިވަނީ 5 ފެބްރުވަރީ 2015 ގައި ކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނަމަވެސް، ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި 14 އޮކްޓޫބަރު 2020 ވަނަ ދުވަހު ބޭއްވުނު ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި، އެފަރާތަށް ރިޕޯޓު ލިބިފައިވަނީ 15 ފެބްރުވަރީ 2015 ގައި ކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ.

[40] ހައިކޯޓަށް 18 މޭ 2015 ވަނަ ދުވަހުގެ ތާރީޚުގައި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފު ފޯމް ހުށަހަޅާފައިވާކަން އެނގެން އޮތް ހިނދު، 22 ޖުލައި 2015 ގައި ރަޖިސްޓަރީކުރި އިސްތިއުނާފު ފޯމުގައި، މައްސަލަ ހުށަހެޅި ތާރީޚުގެ ގޮތުގައި ލިޔެފައި އޮތީ 21 ޖޫން 2015 އެވެ (އަދި މި ފޯމުން ހަވާލާދީން ކޯޓު ހައިކޯޓަށް ވަނީ އެންޓްރީ ވެފައިވަނީ 14 ޖުލައި 2015 ގައިކަން އެފޯމަށް ބެލުމުން އެނގެއެވެ). ހައިކޯޓަށް 18 މޭ 2015 ގައި އަދި 14 ޖުލައި 2015 ގައި އިންޓްރީވެފައިވާ މިދެ ތާރީޚު ބެލުމުން، މި ތާރީޚުތަކުގައިވެސް އިސްތިއުނާފު ނުކުތާތަކުގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާފައިވަނީ އެއް ކަންތައްތަކެއްކަން އެނގެއެވެ.

ކުރުމަށް ޤާނޫނުން ދީފައިވަނީ 90 (ނުވަދިހަ) ދުވަހެވެ.[41] އިސްތިއުނާފު މުއްދަތުގެ ބޭނުމަށްޓަކައި ބުނެވުން 90 (ނުވަދިހަ) ދުވަސް ގުނަނީ ބަންދު ދުވަސްތަކައް ނުހިމަނާ ކަމުން، އިސްތިއުނާފު މުއްދަތު ހަމަވެފައިވަނީ 12 މާރިޗު 2015 ގައެވެ.[42]

32. ދައުވާގެ ފަރާތުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ 12 މާރިޗު 2015 އަށް ވުރެ ފަހުން ކަމުގައިވާތީ، މިއީ ދައުވާކަން އިސްތިއުނާފަށް ބަޙްޘު ގެއްލިފައިވާ ހާލަތެއް ކަމަށާއި، އިސްތިއުނާފު މުއްދަތު ހަމަވުމަށްފަހު ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ އިސްތިއުނާފުގެ މައްސަލަތައް އިޖްރާއީ ގޮތުން ބަލައިނުގަނެވޭނެ އިސްތިއުނާފީ ކޯޓުތަކުގެ މައްސަލަ ޤާއިމުވެގެންވާ ކަނޑައެޅުމުގައި، އިސްތިއުނާފީ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ނުކުރުމުން އެ ޙުކުމަށް ޤަޠްޢީ "ޙުޖްޖިއްޔަތު" ލިބި، ކަނޑައެޅިނދާގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ކަމަށް ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތު (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)[43] ގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ބުނެފައިވެއެވެ.

33. މީގެ އިތުރުން، "ދަށު ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމުމަށްފަހު ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ނުލިބި ލަސްވުމަކީ އާދަޔާގައި އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި އިސްތިއުނާފު ނުކުރުމަށް މަޤުބޫލު ޢުޛުރެއް ނޫންކަމާއި، އެހެނީ ތަފާތު ނިޒާމުތަކުގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ އިޖްރާއަތު ކަނޑައެޅިފައިވަނީ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ބަޔާން ހުށަހެޅުމަށް ގޮތަކަށް ކަމާއި، މިގޮތުން އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅާ ފޯމުގައި ފުރިހަމަކުރަންޖެހޭ މަޢުލޫމާތެއް ފުރިހަމަކުރުމުން އިސްތިއުނާފަށް ދަޢުވާ ރަޖިސްޓްރީކުރެވޭނެ ކަމުގައި"، "ހުރިހާ

---

[41] އިސްތިއުނާފީ ނޯޓް 1 ގެ 42 ވަނަ މާއްދާގައި ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުންތަކާއި ދިފާއީޢާއްމުގެ ހަޔާތްތަކާބެހޭ ހުށަހެޅުންތަކުގެ، އާޚިރާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކުރެވިފައި ވަނީ، މައްސަލައެއް ނިންމި ތާރީޚުން ފެށިގެން ދަށު ކޯޓުން ނިމިގެން ހުކުމަކާ، ހަމައެކަނި އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ މުއްދަތު މައްސަލައެއް ހުށަހަޅާނީ އެ މައްސަލައެއް ނިންމި ދުވަހުން ފެށިގެން 90 (ނުވަދިހަ) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި ކަމަށެވެ.

[42] އިސްތިއުނާފީ ނޯޓް 7 ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 3 ވަނަ ނަންބަރުގެ (ނ).

[43] އިސްތިއުނާފީ ނޯޓް 7 ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 3 ވަނަ ނަންބަރުގެ (ރ).

ރިޕޯޓުގެ މަޢުލޫމާތު ބިނާކޮށް އެ މައްސަލައެއް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޝަރީޢަތުގައި އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހަޅައިދީނަމަ... އެ މައްސަލައެއް ހުށަހެޅުން މަތީ މަރުޙަލާގެ ކޯޓަކުން އެ ރިޕޯޓާއެކު އެ މައްސަލައެއް ބަލައިގަންނަންވާނެ" ކަމުގައި ދީބާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ސަރުކާރު (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)[44] ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

34. ކޮންމެ މައްސަލައެއްގެ ވެސް ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓަކީ މައްސަލަ ނިންމާ ކޯޓުން އެކުލަވާލުމަށްފަހު ދޫކުރާ ލިޔުމެކެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވީނަމަވެސް، ދަރު ކޯޓު ނިންމާ މައްސަލައެއް ނިމޭ ދުވަހުން ފެށިގެން ގިނަވެގެން 14 (ސާދަ) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި، އެ މައްސަލައެއް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު، ކަމުގެ މަސްލަހަތު އޮތް ފަރާތްތަކަށް ލިބޭނެ އިންތިޒާމު ހަމަޖެއްސުން ޖެހޭނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، ބަލަމުން މިދާ މައްސަލައިން ބަލާއިރު، ކަން ހިނގާފައިވަނީ ޤާނޫނުގައި ތަސައްވުރުކޮށްފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ނޫނެވެ.

35. ކޯޓަކުން ދޫކުރުމުން އަންނަ "މައްސަލައިގެ ޚުލާސާ ރިޕޯޓު" އަކީ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވާ ލިޔުމެއް ނޫނެވެ.[45] އަދި އެއީ ހުރިހާ ކޯޓަކުން، ނުވަތަ ކޮންމެ މައްސަލައެއް ނިމުމުން ދޫކުރާ ލިޔުމެއްވެސް ނޫނެވެ.[46]

36. އެއާ ހިލާފަށް ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓަކީ ކަމުގެ މަސްލަހަތު އޮތް ފަރާތްތަކަށް ލިބިގެންވާ އަސާސީ ޙައްޤުތަކާއި ގުޅިގެންވާ ޤާނޫނީ ލިޔުމެކެވެ. މައްސަލައިގެ ހުކުމްނާމާ، ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ލިބިފައިނުވާ ހާލަތްތަކުގައި، ހުކުމުގެ އިބާރާތް ނުވަތަ ޚުލާސާ ރިޕޯޓުގެ މަޢުލޫމާތު ބިނާކޮށް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ދުވަސްކޮޅުގެ ތެރެއިން، އެކަމުގެ ޤާނޫނީ ހުރަސްއަޅައިގެން

---

[44] އިސްވެދިޔަ ނޯޓު 7 ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 3 ވަނަ ނުކުތާގެ (ހ).

[45] ޚުލާސާ ރިޕޯޓަކީ މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ފަނޑިޔާރު ހުކުމަށް ވާސިލުވި ސަބަބުތައް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ލިޔުމެކެވެ. އެ ލިޔުމުގައި ހިމެނޭނީ ހަމައެކަނި ބިނާވި ސަބަބުތަކާއި ހުކުމެވެ. އެ ރިޕޯޓުގައި، މައްސަލައިގެ ވާޤިޢާތުތަކާއި ބަޔާންތަކާއި ހިމަނާފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި ބައެއް ޙާލަތްތަކުގައި، މައްސަލައިގެ ޚުލާސާ ރިޕޯޓާއި ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓާއެކު ފާހަގަކުރެވިފައިވާ ނުކުތާތަކުގެ ތަފާތު ހުންނަކަންވެސް ފާހަގަވެއެވެ.

[46] ބައެއް ކޯޓުތަކުން އަދި ބައެއް ކޯޓުތަކުގެ ބައެއް ސެކްޝަންތަކުން، ހުކުމް ކުރާ ދުވަހު ދޫކުރަނީ ހަމައެކަނި ހުކުމުގެ އިބާރާތް ކަމާއި، ހުކުމަށް ވާސިލުވި ސަބަބު ހުކުމުކުރާ ދުވަހު މައްސަލައިގެ ހުކުމްނާމާ ހިއްސާ ނުކުރާކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

ހުރިކަމަށް ފެންނެއެވެ. އެހެނީ، ހައިކޯޓުގެ ޤަވާއިދުގެ 47 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި، އިސްތިއުނާފުކުރި އިރު ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކަށް ފިޔަވައި އެހެން އާ ހުށަހެޅުންތަކެއް ހުށަހެޅި ނަމަވެސް، ހައިކޯޓުން މައްސަލަ ބެލުމުގައި އެ ނުކުތާތަކަށް ބަލައި ނުދެވޭނެކަމަށް ހައިކޯޓުގެ އިސްވެދުމުގައި ކަނޑައަޅަންވާނެ ކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވުމުން، ބުނުން ނުވަތަ ޚުލާޞާ ރިޕޯޓުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އިސްތިއުނާފު ކުރާ ބާރުތަކުގައި، އެ ޚުލާޞާ ރިޕޯޓުގައި ހިމަނާފައިވާ ނުވާ ނުކުތާތަކެއް ސަރީޙަކޮށް ހިމެނުނުގޮތް ރިޕޯޓުގައި ހިމަނާފައިވާނަމަ، އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުމަށްފަހު އެފަދަ އާ ނުކުތާއެއް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ނެތިގެން ދެއެވެ. އެހެންކަމުން، ޝަރީޢަތް ނިމުމުގެ ރިޕޯޓު ލިބި، އާދައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ބުނުން ބިނާކުރި ސަބަބުތަކާއި އެކުލެވިގެން ނުވަތަ، އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައި އެ ބުނުން ނުވަތަ ބުނުމަށް ވާޖިބުވި ސަބަބުތައް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގައި މުސްތަޤިއްލު ކަމެވެ. އަދި މިސަބަބުތަކަށްޓަކައި، މިފަދަ ޙާލަތްތަކެއްގައި އިސްތިއުނާފު މުއްދަތު ގުނަންވާނީ މައްސަލަ ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ދޫކުރުމުން ކަމުގައި ދެކެމެވެ.

37. މީގެ އިތުރުން، އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އޮންނަ މުއްދަތުގެތެރޭގައި މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރަން ހުށަނާޅުން ސަބަބަކީ ހައިކޯޓަށް ގަބޫލުކުރުވާ ސަބަބުތައް ކަމުގައި ވާނަމަ، އިސްތިއުނާފު މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ފަހުން އެފަދަ މައްސަލަ ބަލައިގަތުމުގެ އިޚްތިޔާރު އެ ކޯޓަށް ލިބިގެންވާ ކަން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނުގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނައްޞުން ސާފުކޮށް އެނގެން އޮތުމުން، އިސްތިއުނާފު މުއްދަތު ހަމަވުމަކީ އެއްވެސް އިސްތިސްނާއެއް ނެތި، އޭޖެންސީތަކުން، ދަށު ކޯޓުގެ ބަދަލުކުރަން [illegible] [illegible] ކަނޑައެޅިފައިވާ [illegible] ބާރުލިބިގެންވާ [illegible].

38. އަދި، "ފައިނާލިޓީ އޮފް ޖަޖްމަންޓް" އާ ގުޅިގެން މި ޤައުލުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ކަންކަމުގެ އަލީގައި[47]، އަދި (މިޤަޟިއްޔާގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ) ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުންތަކަށް ބެލުމުން[48]، ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު ގުޅާ މަބްދައު ތަޠްބީޤު ކުރަނީ ދީބާގާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހިރާއްޖެ (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)[49] ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް، ހަނި އަދި ހަރުކަށި މާނަކުރުމުގެ ބޭނުމަކީ ކަމުގައި ނުވާކަމެވެ. އަދި މިހެންކަމުން، މައްސަލަ ނިމުން ދުވަހުން ފާއިތުވާ ދުވަސް ގިނަވުން، މައްސަލަ ހަމައެކަނި އިސްތިޤްރާރު ކަމަށް ހުރަސްއަޅާ އިސްތިޤްރާރު މުއްދަތު ފަހަނައަޅާ ޖަސްޓިސް ނަހަމަވެސް، އިސްތިޤްރާރު ކުރުމަށް ހުރަސް މުއްދަތުގެއިގެން މައްސަލަ އިސްތިޤްރާރުކުރުމަށް ހުރަސްއެޅުން ސަރަޙައްދު ހައިސިއްޔަތު ގޮތުން ދެކޭ ސަބަބުންނަމަ، އެފަދަ މައްސަލައެއް، ދިފާޢުކޮށްދޭގައި ކޯޓަށް ހިންގުމަށް ކުރިން އެއްސާ ސާރިކުރުން ބައިވެރިން[50]، ބެލުމެއްގެން އެ މައްސަލަ ގޮތް ކަނޑައެޅިދާނެ މައްސަލައެއް ކަމުގައި ދެކެމެވެ.

އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ ސަބަބު

39. "ހައިކޯޓުގެ ޤަވާޢިދުގެ 29 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ ކަންކަން ވަކި ބާވަތްތަކަށް ނުވަތަ ވަކި ކަންތައްތަކަކަށް މަޙްދޫދުކޮށްފައި ނުވުމުން އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ ކަންކަމުގެ ގޮތުގައި ހިމެނެންޏާ ހަމައެކަނި އިސްތިސްނާއާ ޚާއްޞަ ބާވަތުގެ ކަންކަން އެކަނިކަމަށް ބަލާފައިވާ ހައިކޯޓު ނިންމުމެއް، އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ ކަންކަމުގެ ގޮތުގައި ބަލާނުލެވޭ ކަމެއް ކަމުގައި ހައިކޯޓަށް ޤަވާޢިދުގެ މަޤްޞަދު ސަބަބުން ހުށަހެޅުން ހައިކޯޓަށް ބަލައިގަނެވޭނެ ކަމުގައިވާތީ"، އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ "އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ ވަކި ސަބަބު މުޅިން ބަލައިގަނެވޭ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފާއި ބާރު ހައިކޯޓުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅިފައިވާ ޤަރާރަށް

---

[47] މި ޤަޟިއްޔާގެ ޕެރެގްރާފް 17 އިން 22 އަށް.

[48] މި ޤަޟިއްޔާގެ ޕެރެގްރާފް 23 އިން 25 އަށް.

[49] އިސްތިއުނާފު ޕެރާ 7.

[50] އިސްތިއުނާފު ޕެރާ 1

ލިބިގެންވީ ނަމަވެސް، އެކަން ހައިކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުން ކަނޑައަޅަންވާނީ ޤާނޫނީ މަންޒިލު ޒަރޫރުކަމާ ސަބަބަ އަސާސްތަކެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށްގެން" ކަމުގައި ޑިބާޗާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ސަރުކާރު (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގައި[51] ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިއީ، އިޚްތިޔާރު ބާރު ބޭނުންކުރުމުގައި އަމަލުކުރާ އާންމު އުސޫލެވެ.

40. އެހެންނަމަވެސް، ހަމަ އެ ނުކުތާގައި، އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ މަޤުބޫލު ސަބަބެއް އުފެންވާ ހާލަތްތައް ބަޔާންކޮށް ހިމަނާފައިވާ ކަންކަމީ އެފަދަ ބާރުތަކެއް އުފެންވާނެ ހަމައެކަނި ބާރުތަކުގައި ބޭރުމަތީ އެކަށީގެންވާ ގޮތެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ގާނޫނުގައި އަމިއްލަ ބާރު ނުފޫޒާ މަޤުބޫލު ސަބަބެއް އޮތްކަން ނުވަތަ ނޯންނަކަން އެ ޤާނޫނުގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ބ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ގޮތުން ކަނޑައެޅޭނީ ހައިކޯޓަށް، އެކަން ހައިކޯޓަށް ސާބިތުވެގެންނެވެ. މިހެންކަމުން، އިސްތިއުނާފު ކުރުން ފަސޭހަ ސަބަބު ބަޔާންކުރުމުން އެ ސަބަބަށް ނުވަތަ ސަބަބުތަކަކަށް ދޭން ބަދަލުން ކަނޑައަޅާނީ ހައިކޯޓުންނެވެ. މަޤުބޫލު ސަބަބުތަކަކީ ކޮބައިކަން ޤާނޫނުން މުއައްޔަނުކޮށްފައި ނުވާތީ، ކޮންމެ ބާރަކީ ވަކިކަން ނުވަތަ ވަކިން ކަމެއްކަން ލިޔުމަން ދިރިކުރެވޭން ކަންކަން ކަމުގައި ނުވާތީއެވެ.

41. ހައިކޯޓުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާ ބަލައިގެންފައިވަނީ މަޤުބޫލު ސަބަބެއް އޮވެގެންކަން ނުވަތަ ނޫންކަމުގެ މައްސަލަ ބަލާއިރު:[52]

-41.1 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާ ގެ ރިޕޯޓް ދޫކޮށްފައިވަނީ އެ ކޯޓުން މައްސަލައިގެ ހުކުމް ކުރިތާ 105 (ސަތޭކަ ފަހެއް) ދުވަސް ފަހުން ކަމާއި؛[53]

---

[51] އިސްވެދިޔަ ނޯޓް 7 ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 3 ވަނަ ނުކުތާގެ (ޅ).

[52] އިސްވެދިޔަ ނޯޓް 7 ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 3 ވަނަ ނުކުތާގެ (ހ).

[53] އެ މައްސަލަ ނިންމާފައިވަނީ 23 އޮކްޓޫބަރު 2014 ގައެވެ. އަދި މައްސަލަ ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ދޫކޮށްފައިވަނީ 5 ފެބްރުއަރީ 2015 ގައެވެ.

41.2- ދަށު ކޯޓަކުން ނިންމާ މައްސަލަތައް ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ޤާނޫނުން ދީފައިވަނީ 90 (ނުވަދިހަ) ދުވަސް ކަމާއި؛[54]

41.3- އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހަޅަން އެދޭކަން ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓަށް އަންގާފައިވަނީ، ރިޕޯޓު ދޫކުރިތާ ބަންދު ދުވަސްތައް ނުހިމެނޭ ގޮތުން 71 (ހަތްދިހަ އެކެއް) ދުވަސް ފަހުން ކަމާއި؛[55]

41.4- ދައުލަތުގެ ފަރާތުން މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ގޮތުން ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ ރިޕޯޓު ދޫކުރިތާ ބަންދު ދުވަސްތައް ނުހިމެނޭ ގޮތުން 71 (ހަތްދިހަ އެކެއް) ދުވަސް ފަހުން ކަމާއި؛[56]

41.5- މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި ރަޖިސްޓަރީކޮށްފައިވަނީ 22 ޖުލައި 2015 ގައިކަން އެނގެން އޮތުމެވެ.

42. ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ލިބުން ފަސްވުމުގެ ސަބަބުން އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިފައި ނުވުމަކީ މަޤްބޫލު ސަބަބެއް ކަމުގައި އަމުރެއް ދޫކޮށްދިނުމަށް، އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ޤާނޫނުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތުގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހެޅުން ސަބަބަކީ އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާގޮތަށް މަޖުބޫރު ސަބަބެއްކަމަށް ހައިކޯޓުން

---

[54] އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 1 ގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ). އިސްތިއުނާފު މުއްދަތުގެ ބޭނުމަށްޓަކައި 90 (ނުވަދިހަ) ދުވަސް ގުނަނީ ބަންދު ދުވަސްތައް ނުހިމަނައެވެ.

[55] މިފަދައިން ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އެދިފައިވަނީ އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 2 ގައި ހަވާލާދީފައިވާ ސިޓީއަކުން ކަމުގައި، އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 7 ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[56] އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 43 ގައި ތަފްސީލު ހިމަނާފައި. އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 7 ގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ މައްސަލަ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ތާރީޚާއި ގުޅުންހުރި ތަފްސީލު ހިމަނާފައި ނުވާކަމާއި، އެ ރިޕޯޓުގައި ހައިކޯޓުގައި މައްސަލަ ރަޖިސްޓަރީކޮށްފައިވާ ތާރީޚު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. މިގޮތުން، ހައިކޯޓުގެ ރިޕޯޓުގައި ހިމަނާފައި އޮންނަނީ މައްސަލަ ރަޖިސްޓަރީ ކުރި ތާރީޚު ކަމަށްވާތީ، ރިޕޯޓުގައި ދައުލަތުގެ ހުށަހެޅި ތާރީޚު ނުހިމަނާ އޮންނާނީ ކަމުގައި ބެލެވެއެވެ.

ބަލައި ފަޤީރުކުރުމުގައި ރިޢާޔަތްކޮށްފައިވާނީ ކޮން ކަންތައް ތަކަކަށްކަން ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާގެ ރިޕޯޓުން އެނގޭކަން ނުވެއެވެ.

އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހައްޤު

43. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 56 ވަނަ މާއްދާ[57] ގައި އޮންނަނީ:

> "ޖިނާއީ މައްސަލަތަކުގައާއި މަދަނީ މައްސަލަތަކުގައި އިއްވާ ޙުކުމްތަކާއި ނިންމާ ކޯޓުގެ އަމުރުތަކަށް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅުމުގެ ޙައްޤު، މައްސަލައާ ގުޅުންހުރި ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ލިބިގެންވެއެވެ."

44. ޤާނޫނުއަސާސީއިން ލިބިދީފައިވާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤު މާނަކުރުމުގައި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 56 ވަނަ މާއްދާ[58] އާއެކު، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 16 ވަނަ މާއްދާ[59] އާއި، 68 ވަނަ މާއްދާ[60] އާއި، 69 ވަނަ މާއްދާ[61] އަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެ ކަމުގައާއި، ޤާނޫނަކުން ހަނިކޮށްފައި ނުވާނަމަ، އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤު މާނަކުރަންވާނީ އިންސާނީ ޝަރަފާއި ހަމަހަމަކަމާއި މިނިވަންކަމަށް ބިނާކޮށް އުފެދިފައިވާ، ހުޅުވިގެންވާ ދިމިޤްރާޠީ މުޖުތަމަޢުތަކުން ޤަބޫލުކުރާ އުސޫލުތަކަށް ބަލައި، ޙައްޤު ކަށަވަރުކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން، އަދި އެ ޙައްޤުގެ މަންފާ އެންމެ [illegible] ލިބިދިނުމުގެ ގޮތުން، އެ ޙައްޤު ނިގުޅައިގަނެވޭނެ ނުވަތަ ހަނި ނުކުރެވޭނެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އޮފް [illegible][62] ބަޔާންކޮށްފައި ވެއެވެ. އަދި ޤާނޫނުއަސާސީގެ 16 ވަނަ މާއްދާއާއި، 68 ވަނަ އާއި، 69 ވަނަ މާއްދާއާއި އެކުގައި ކިޔަންޖެހޭ [illegible] މާއްދާތަކާއި، 69 ވަނަ މާއްދާއާ [illegible] މާއްދާގައި [illegible]

---

[57] އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤު.

[58] އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު.

[59] ޙައްޤުތައް [illegible].

[60] މާނަކުރުން.

[61] ޙައްޤުތައް [illegible] ޤާނޫނުއަސާސީ [illegible].

[62] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/40 ޤަޟިއްޔާ.

ފަދައިން ކަންކުރުމުން ނިކުންނަ ނަތީޖާއަށް ބަލާލާއިރު، އޭގެން އިތުރު ހިފެހެއްޓުމެއް ނުވަތަ ގައިދުކުރުމެއް ގެންގުޅުން މަނާކުރުމުގެ ގޮތުން ހިމަނާފައިވާ މާއްދާއެއް ކަމުގައިވެސް އެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

45. އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤަކީ ދަސްތޫރާ ގުޅުންހުރި ކޮންމެ މީހަކަށް ލިބިގެންވާ ޙައްޤެއް ކަމުގައިވީއިރު، ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ މުއްދަތު ހަމަވުމުގެ ފަހުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅާ މައްސަލަތައް، އެކޯޓަށް ލިބިފައިވާ އިޚްތިޔާރުގެ ދަށުން، އެކޯޓުން ބަލައިގަންނަވަނީ، އެއީ އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤުގެ ތެރެއިން އެ އިސްތިއުނާފާ މައްސަލަ ހުށަހެޅި ފަރާތަށް ލިބިގެންދާ މަންފާއެކެވެ. އަދި ހައިކޯޓަށް ލިބޭ އިޚްތިޔާރުގެ ދަށުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤަށް މިފަދަ ފުޅާ މާނައެއްދީފައިވާ ބާވަތެއްގައި، ޤާނޫނުގައިވާ މުއްދަތަށް ބަލާލާއިރު، ހައިކޯޓަށް ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރަކީ ބާރުގެ ބޭނުން ހިފާފައިވަނީ ރަނގަޅަށް ނޫންކަމުގައި ބެލެވޭނަމަ، އަދި އެ މާނަކުރުމަކީ އެކަމުގައި ޤާނޫނީ ގޮތުން ސުވާލު އުފެއްދޭ މާނަކުރުމެއް ނަމަ، އެއީ، މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރަން ހުށަހެޅި ފަރާތުގެ އިސްތިއުނާފީ ޙައްޤު ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ގޮތުން އެއް ފިޔަވަޅެއް ކަމުގައި ބެލުމުގެ ފުރުޞަތު އެބައޮތެވެ.

46. ދިރާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)[63] ގެ ނިންމުމުން މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ބިނާވެފައިވާ 'އިސްތިއުނާފުގެ މުއްދަތު' އަދި 'އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ސަބަބު' ގެ ނަޒަރިއްޔާތުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ޙައްޤު މަޙްދޫދުކުރުމުގެ މައްޗަށް ކަމެއްކަމަށް ވާއިރު،[64] އެ ނިންމުމުން ނިކުންނަ ނަތީޖާއަކީ، ހައިކޯޓުން އެކޯޓަށް ޤާނޫނީ ގޮތުން ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރުތަކުގެ ބޭނުން ހިފުމަށް ދައުލަތާ އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތަށް

---

[63] އިސްތިއުނާފު ނަންބަރު 7.

[64] 'އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ސަބަބު' އަކީ ކޮބައިކަން ކަނޑައެޅުމަކީ އަޑުއަހަމުންދާ ކޯޓުން ކުރާނެ ކަމެކެވެ. އަދި އެއީ ހުރިހާ ކަންކަމެއްގައި ހަމަ އެއްގޮތަކަށް ވެއެވެ. މި ނަޒަރިއްޔާގައި ފާހަގަކޮށްފައި މިވަނީ 'އަމިއްލަ ބާރު ނުފޯރާ ސަބަބު' ކަމަށް ބަލާނެ ކަންކަމެވެ. ނިކުތުމަށް ނުކުޅެދޭ ނަތީޖާގެ މައްޗަށެވެ.

ތިބިގެންވާ އިސްތިއުނާފީ ބައްޔުގެ ހުޤޫޤު ފުޅާކުރި ކުރުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކުރި މާނަކުރުމަކުން ހަނިވެގެން ދިޔުމެވެ. އަދި ހައިކޯޓުން ޢަމަލުކޮށްފައިވަނީ ޤާނޫނުން އެބަޔަށް ތިބިގެންވާ ބާރުގެ ތެރެއިން ކަމުން، ހައިކޯޓުން މިބާވަތުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ބައްޔަށް ދީފައިވާ ފުޅާ މާނަކުރުން، ސުޕްރީމް ކޯޓުން ހަނިކުރުމަކީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 16 ވަނަ މާއްދާއާއި، 68 ވަނަ އާއި، 69 ވަނަ މާއްދާއިން ބައްޓަމަށް މާނަކުރުމުގައި ގެންގުޅެންޖެހޭ މިންގަނޑާއި ފުރިހަމަ ކަމެއްކަމުގައި ދެކެމެވެ. އެހެނީ، ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ދޫކުރުން ޤާނޫނުގައި ބުނާ މުއްދަތުގައި ދޫނުކުރުން އެޕީލް ގެނައުން ފަސްވެފައިވާ ނަމަވެސް، އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ޤާނޫނުން ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތު ހަމަވެފައިވާ ކަމުގައި ބުނެ، އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލަ ބަލައި ނުކުރުމަކީ އިންސާފުގެ ހަމައިން އަދި ބުއްދީގެ ހަމައިން ބަލާއިރުވެސް ދެކޮޅުޖެހޭ ކަމެއް ކަމުގައި ނުވުމުގެ އިތުރުން، އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ބައްޔަށް ނުރައްކާ އަސަރުކުރާ ކަމެއް ކަމުގައިވުމުންނެވެ.

އެހެނިހެން ކަންކަން

މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތް

47. ބަލަމުން މިދާ މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވަނީ "އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހަޅާ ގޮތް" އަލުން ކަމުގައިވާތީ، ދިޔާނާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)[65] މުރާޖަޢާކޮށްދިނުން އެދި ހުށަހަޅާ މިވާ މައްސަލައާ ބާޠިލު އިޖުރާއަތުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައަށްކަމުން ދިޔާނާ އިންވެސްޓްމަންޓުން ބަޔާންނުކުރެއެވެ.

48. މިކަމުގައި ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތަށް ބަލާއިރު، ދިޔާނާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)[66] އަލުން މުރާޖަޢާ ކޮށްދިނުން އެދި

---

[65] އިސްތިޝްހާދު ނަންބަރު 7.

[66] އިސްތިޝްހާދު ނަންބަރު 7.

އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން 28 ޖަނަވަރީ 2020 ގައި ހުށަހަޅާފައިވަނިކޮށް[67]، 18 ފެބްރުއަރީ 2020 ގައި، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ޤަވާޢިދު އިސްލާޙުކޮށް ޢާއްމުކުރެވެންދެން، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުންތައް މުތާބަޢަތުކުރަން އެދި ހުށަހަޅާ މައްސަލަތަކުގައި ގޮތެއް ކަނޑައަޅާނީ، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-C/06 ޤަޟިއްޔާ[68] ގައިވާ ގޮތުގެމަތިން، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރު ކަމުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ފަނޑިޔާރުން ނިންމިއެވެ.[69] އަދި މައްސަލަ އަލުން މުރާޖަޢާ ކޮށްދިނުން އެދި ހުށަހަޅާފައިވާ ހުށަހެޅުން އިސްތިއުނާފު ކޯޓުގެ މުރާފިޢާތު ހުށަހެޅުމަށް، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ރަޖިސްޓްރާރު، 01 މާރިޗު 2020 ގައި، އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހަށް އަންގަވުމުން، އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން 02 މާރިޗު 2020 ގައި ކޯޓަށް އިސްތިއުނާފު ފޯމު ހުށަހަޅައި، މައްސަލަ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި ރަޖިސްޓަރީކޮށްފައިވާކަން ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ރެކޯޑުތަކުން އެނގެއެވެ.

49. ދައުލަތުގެ ފަރާތުން މުރާޖަޢާ މައްސަލަ "އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމު" އެއްގައި ހުށަހަޅާފައިވަނީ، ކަމާގުޅޭ ފޯމެއް ނެތުމުގެ ސަބަބުން، "އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ހުއްދައަށް އެދި ހުށަހަޅާ ފޯމު" ގައި މައްސަލަ ހުށަހަޅަން ސުޕްރީމް ކޯޓުން އެންގުމުންކަން އެނގެން އޮތުމުން، މިއީ ބާޠިލު އިޖުރާއަތުގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައެއްކަމަށް ބަލާނެ ކަމެއްކަމަށް ނުދެކެމެވެ.

ބަނޑާރަ ނައިބު ސިޔާސީ ނުފޫޒުގައި ޖެހުން

50. ބަނޑާރަ ނައިބުގެ މަސްއޫލިއްޔަތާއި ވާޖިބުއަދާކުރުމުގައި އޭނާ ތަބާވާންޖެހޭނީ ހަމައެކަނި ޤާނޫނުއަސާސީއާއި، ޤާނޫނަށް ކަމަށާއި، އޭނާ ކަންކަމުގައި އިތުރު އެއްވެސް މީހެއްގެ ނުވަތަ އިދާރާއެއްގެ ބާރެއް ނުވަތަ ނުފޫޒެއްގެ ދަށުގައި ނުވާނެކަމަށް ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 133 ވަނަ މާއްދާގެ (ދ) ގައި ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު، މި މައްސަލަ

---

[67] އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުގެ ނަންބަރު 32-CLD-B/197/2020/03 ސިޓީއިން.

[68] ވަކި ފާހަގަކޮށްލަން އޮތް ކަމަކީ އެޓަރނީ ޖެނެރަލްގެ އޮފީހުން ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި (01 ފެބްރުއަރީ 2018 ގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމި ނަންބަރު 2018/SC-SJ ކޯޓު އަމުރާއި ގުޅޭ) ދުސްތޫރީ މައްސަލަ.

[69] ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލީހުގެ ބައްދަލުވުމުގެ ނަންބަރު SFMJ/2020/09 (18 ފެބްރުއަރީ 2020)

މުރާޖަޢާކުރަންޖެހޭ ފަދަ ޖައުހަރީ ސަބަބެއް ނެތީސް، އެ މައްސަލަ މުރާޖަޢާކުރުމަށް ބަންޑާރަނާއިބުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 133 ގެ (ށ) އާ ޚިލާފަށް ސިޔާސީ ނުފޫޒެއްގެ ދަށުން ކަމުގައިވެސް ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓުން ބުނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް، މިއީ މައްސަލައާއި ސީދާ ގުޅުން ހުރި ނުކުތާއެއް ނޫންކަމާއި، މިއީ ބަންޑާރަ ނާއިބު، އޭނާގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އަދާކުރުމުގެ ގޮތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާއެއްކަމުން، މިއީ މިމައްސަލައިގެ ތެރެއިން ބަހެއް ބުނަންޖެހޭ ކަމެއް ކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.

ނަތީޖާ އަދި ޙައްލު

51. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ފައިސަލާއިން، އެކޯޓަށް އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-C/2014 ފައިސަލާގެ ނިންމުންވަނީ ބާތިލުކޮށްފައެވެ. އަދި ސުޕްރީމް ކޯޓުން ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތު (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) އިން، ހައިކޯޓުގެ އެ ނިންމުންވަނީ ބާތިލުކޮށްފައެވެ.

52. ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތު (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގެ ނިންމުމަކީ މައްސަލައިގެ މައުޟޫޢުގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ބަހެއް ބުނުމެއް ނެތި، ހަމައެކަނި އިޖްރާއީ ނުކުތާއެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ކަމުގައިވާތީ، މި ދައުރުގެ 30 ވަނަ ޕެރެގްރާފުން 46 ވަނަ ޕެރެގްރާފުގައިވާ ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް، ދީބާޖާ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތު (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް)[70] ގެ ޙުކުމް ބާތިލުކުރަން ޖެހޭކަމަށް އަހުރެން ދެކެމެވެ.

---

[70] އިސްވެދިޔަ ނޯޓު 7.

53. ހަމަ އެއާއެކު، ޑީބާޖ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) މުރާޖަޢާކޮށްދިނުން އެދި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅުމުގައި ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާއަށް ބާޠިލުކޮށް، އެ ނިންމުން ދަމަހައްޓާދިނުމަށް އެދިފައިވާ ހިނދު، އެއީ މި މައްސަލައިގެ ތެރެއިން ކުރެވިދާނެ ކަމެއް ކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.

54. އެހެނީ، ބަލަމުން މިދާ މައްސަލައަކީ ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ހައިކޯޓުގެ ނިންމުމަށް އިސްތިއުނާފުކުރި މައްސަލައެއް ނޫނެވެ. މި މައްސަލައިގެ ތެރެއިން ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާއަށް ގޮތް ކިޔާނީ، މިއީ އިސްތިއުނާފުކުރި މައްސަލައެއް ކަމުގައި ވާނަމަ އެކަނިއެވެ. ބަހުސްގެ ބޭނުމަށްޓަކައި، މި މުރާޖަޢާ މައްސަލައިގެ ތެރެއިން ހައިކޯޓުގެ ނިންމުމަށް ގޮތް ކިޔާން ކަމުގައި ބަލާނަމަ، އެއިގެން ނިކުންނަ ނަތީޖާ ދުރުކޮށް ނުލެވޭނެއެވެ. އެއީ، މި މައްސަލަ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވަނީ ދައުލަތުން ކަމުގައި ވީމާ، ދައުލަތުން ދޫކޮށް ގަވާއިދު ހައިކޯޓުގެ ނިންމުން ބަދަލުކުރަން އެދިފައިވާ ހުށަހެޅުންތަކެއް އޮންނާނީ، މައްސަލައިގެ ތެރެއިން ހައިކޯޓުގެ މައްސަލައަށް ގޮތް ކިޔުމުގައި ބަލާނީ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތަކަށް ކަމަށްބެލެވެ.

55. މި ޤަޟިއްޔާއަށް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުމެއް މުރާޖަޢާކުރުމަށް، އެނިންމުމާއި ގުޅޭ ގޮތުން ކަނޑައެޅުމުގެ ގޮތުން ބަލާފައިވާ މައްސަލަތަކެވެ. އެހެންކަމުން، މި ނިންމުމުގައި، ބަލާފައިވަނީ ޑީބާޖ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގައި ކޯޓު ކަނޑައަޅުއްވައި ފާހަގަކޮށްދެއްވި އުސޫލު މައްސަލަ ބަލާ ބިނާކޮށްދޭ ކަމެއް އޮތަކީ ނުވަތަ ނޫންކަމުގެ މައްޗަށެވެ.

56. މި ޤަޟިއްޔާގެ 52 ވަނަ ޕެރެގްރާފުގައިވާ ގޮތުގައި، ޑީބާޖ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ގެ ޝަރުޠު ބާޠިލުކުރުމުގެ ޤަޟިއްޔާއަކީ، ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާއިން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 1124/Cv-

C/2014 ޤަޟިއްޔާގެ ނިންމުން ބާޠިލުކުރި މަރުޙަލާއަށް މައްސަލައިގެ ޚަސްމުން ދިއުމުވެ. އެހެންކަމުން، މި މުރާޖަޢާ ޤަޟިއްޔާއިން ދީބާޖ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) ބާޠިލުކުރުމުން، ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާގެ ބާރު އިޢާދަވެގެންދާ ކަމުންނާއި، ހައިކޯޓުގެ އެ ނިންމުމަކީ 2018 ގެ ނިންމުމެއް ކަމުގައި ވެފައި، އެއަށްފަހު އަހަރުމަތަކެއް ޤާއިމްވެފައިވާތީ، އަދި ހައިކޯޓުގެ ނިންމަން ރުޖޫޢަވާ ޙާލަތުގައި އެނިންމުން އިސްތިއުނާފު ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިދިނުމަކީ އެންމެ އަދުލުވެރި ގޮތްކަމުގައި ބެލެވޭކަމުން، މައްސަލާ ގުޅުންހުރި ފަރާތަކަށް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް، މި މައްސަލަ ނިމޭ ދުވަހުން ފެށިގެން ބަންދު ނޫން 15 (ފަނަރަ) ދުވަހުގެ މުހުލަތެއް ދިނުން އެކަށީގެންވާކަމުގައި ދެކެމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޑރ. އަޒްމިރާލްދާ ޒާހިރުގެ ރައުޔު

57. މި މައްސަލައިގައި ފަނޑިޔާރު ޢާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދުގެ ރައުޔަށް އަހުރެން ތާއީދުކުރަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޑރ. މުޙައްމަދު އިބްރާހީމްގެ ރައުޔު

58. މި މައްސަލައިގައި ފަނޑިޔާރު ޢާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދުގެ ރައުޔަށް އަހުރެން ތާއީދުކުރަމެވެ.

ޙުކުމް

ދެންފަހު، އިސްވެ ބަޔާންވެދިޔަ ކަންކަން އޮތްގޮތުގެ މަތިން ހުރުމާއެކު، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ދީބާޖ އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް

އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) [ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/46 ޤަޟިއްޔާ] އިން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާގެ ނިންމުން ބާތިލުކޮށްފައިވަނީ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާއި އެއްގޮތަށް ކަމުގައި ބެލުން ނުވަތީ، ދިރާގު އިންވެސްޓްމަންޓް ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް ވ. ދިވެހި ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް އިކޮނޮމިކް ޑިވެލޮޕްމަންޓް) [ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2018/SC-A/46 ޤަޟިއްޔާ] ގެ ނިންމުން ބާތިލުކޮށް، މައްސަލައާ ގުޅުންހުރި ވާޤިޢާތަކުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2015/HC-A/271 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އެދޭނަމަ، މިއަދު (07 އޭޕްރީލް 2021) އިން ފެށިގެން (ބަންދު ދުވަސްތައް ނުހިމަނައި) 15 (ފަނަރަ) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އެ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކޮށްދިނުމަށް އެދި ސުޕްރީމް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިގެންވާކަމަށް މި މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާޤުން ކަނޑައަޅައި، ޙުކުމްކުރަމެވެ.

މި ޤަޟިއްޔާ ބަލައި ޙުކުމް ކުރީ:

ޢަބްދުﷲ ޢާރިފު ޢާއިޝާ ޝުޖޫން މުޙައްމަދު މުޙައްމަދު އިބްރާހީމް

(ރިޔާސަތު)